

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

TINA MIKLAVČIČ

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**PRIMERJAVA OTROŠKIH DODATKOV IN DAVČNIH OLAJŠAV V
IZBRANIH EVROPSKIH DRŽAVAH**

Ljubljana, januar 2006

TINA MIKLAVČIČ

IZJAVA

Študentka Tina Miklavčič izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom doc. dr. Mitje Čoka in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 24.01.2006

Podpis:

KAZALO

UVOD	1
1 TEORIJE NIZKE RODNOSTI	2
1.1 TEORIJA POSTMATERIALISTIČNIH VREDNOT	2
1.2 TEORIJA ENAKOSTI MED SPOLOMA	4
1.3 TEORIJA RACIONALNE IZBIRE	4
1.4 TEORIJA NENAKLONJENOSTI TVEGANJU	4
2 OTROŠKI DODATEK	5
2.1 OTROŠKI DODATEK V SLOVENIJI	6
2.1.1 Razvoj otroškega dodatka v Sloveniji	6
2.1.2 Upravičenci	7
2.1.3 Trajanje pravice in uveljavljanje le-te	8
2.1.4 Višina otroškega dodatka	8
2.2 OTROŠKI DODATEK V FRANCIJI	9
2.3 OTROŠKI DODATEK V ITALIJI	10
2.4 OTROŠKI DODATEK V ISLANDIJI	11
2.5 PRIMERJAVA OTROŠKIH DODATKOV MED SLOVENIJO IN IZBRANIMI	11
EVROPSKIMI DRŽAVAMI	11
3 DAVČNE OLAJŠAVE V OKVIRU DOHODNINE	14
3.1 SLOVENIJA	19
3.1.1 Subjekti obdavčitve	20
3.1.2 Davčne olajšave v zvezi z družino	20
3.1.2.1 Standardne olajšave v obliki znižanja davčne osnove	20
3.1.2.2 Nestandardne olajšave za različne izdatke, vključno za izdatke v zvezi z družino	23
3.1.3 Davčne stopnje za leto 2005	23
3.2 FRANCIJA	23
3.2.1 Subjekti obdavčitve	23
3.2.2 Davčne olajšave v zvezi z družino	24
3.2.2.1 Znižanje davčne osnove	24
3.2.2.2 Znižanje davka	24
3.2.3 Sistem družinskega količnika	24
3.2.3.1 Tabela s koeficienti	25
3.2.3.2 Formula za izračun	25
3.2.3.3 Davčne stopnje	26
3.3 ITALIJA	27
3.3.1 Subjekti obdavčitve	27
3.3.2 Davčne olajšave v zvezi z družino	27
3.3.2.1 Znižanje davčne osnove	27
3.3.2.2 Znižanje davka	28
3.3.3 Davčne stopnje	28
3.4 ISLANDIJA	28
3.4.1 Subjekti obdavčitve	28
3.4.2 Davčne olajšave v zvezi z družino	29
3.4.2.1 Znižanje davčne osnove	29
3.4.2.2 Znižanje davka	29
3.4.3 Lokalni davek na dohodek	29

3.5 PREGLED IN PRIMERJAVA OBSTOJEČE PRAKSE V IZBRANIH EVROPSKIH	29
3.5.1 Davčna enota	31
3.5.2 Davčna osnova	32
3.5.3 Znižanje davčne osnove in znižanje davka	32
3.5.4 Znižanja za potrošnjo, povezano z družino in fiksne olajšave	33
3.5.5 Davčna lestvica.....	34
4 PREGLED METOD, S POMOČJO KATERIH JE MOŽNA MEDNARODNA	
PRIMERJAVA PAKETOV UKREPOV ZA OTROKE	36
4.1 UPORABA MEDNARODNIH BAZ PODATKOV	36
4.2 MIKROSIMULACIJSKI MODELI	36
4.3 ŠTUDIJE REZULTATOV OZ. UČINKOV	36
4.4 NACIONALNI RAČUNI.....	37
4.5 MATRIČNA METODA MODELA DRUŽINE	37
4.5.1 Študija paketa ukrepov (Child Tax Benefit Package) v okviru matrične metode modela družine	38
4.5.2 Dejavniki, ki določajo velikost paketa ukrepov za otroke oz. razlage za razlike v obsegu ukrepov med državami.....	40
4.5.3 Povezava paketa ukrepov za otroke s stopnjami rodnosti.....	41
SKLEP.....	43
LITERATURA.....	45
VIRI.....	46
SLOVAR	

UVOD

Eden izmed prevladujočih trendov v Evropi v zadnjem času je ta, da se reproduktivno obnašanje močno spreminja in rodnost vse bolj upada. Rodnost, ki ne zagotavlja več enostavnega obnavljanja prebivalstva, je v zadnjih dveh desetletjih povzročila nastanek resnih ekonomskih problemov v skoraj vseh evropskih državah, tudi v Sloveniji. Dejavniki, ki vplivajo na nizko rodnost so kompleksni, vendar pa je raziskovanje oz. preučevanje le-teh pomembno za pravilno oceno vloge politike na rodnostno obnašanje. Postavlja se torej vprašanje, ali lahko družinska politika s svojimi ukrepi pripomore k višji rodnosti v določeni državi.

Namen mojega diplomskega dela je analizirati dva izmed najpomembnejših instrumentov ekonomsko-fiskalnega področja družinske politike v štirih izbranih evropskih državah: Sloveniji, Italiji, Franciji in Islandiji. Predmet analize bosta torej dva ukrepa družinske politike, ki ju najdemo v večini evropskih držav: otroški dodatek in davčni prihranek zaradi otrok. Urejenost teh dveh ukrepov sem skušala med državami medsebojno primerjati in ugotoviti njun morebiten vpliv na rodnost.

V prvem poglavju sem najprej opredelila štiri teorije, ki razlagajo nizko rodnost, in sicer: teorijo postmaterialističnih vrednot, teorijo enakosti med spoloma, teorijo racionalne izbire in teorijo nenaklonjenosti tveganju.

Drugo poglavje je namenjeno predstavitvi urejenosti otroškega dodatka v vsaki izbrani državi, na podlagi tega pa primerjavi tega instrumenta družinske politike med analiziranimi državami.

Sledi poglavje o davčnih olajšavah v zvezi z družino v okviru dohodnine v vsaki izbrani državi. Predstavitev obsega podatke o subjektih obdavčitve z dohodnino, vrsti obdavčenja, o obstoju olajšav v obliki znižanja davčne osnove in znižanja davka znotraj posamezne države ter podatke o davčnih stopnjah. Tudi na podlagi tega instrumenta izbrane države medsebojno primerjam in predstavim njihove stične točke oz. razhajanja.

V četrtem poglavju podajam pregled metod, s pomočjo katerih je možno narediti mednarodno primerjavo t. i. paketa ukrepov za otroke, ki poleg ostalih elementov vključuje tudi zgoraj omenjena ukrepa, torej otroški dodatek in davčne olajšave. Te metode so: uporaba mednarodnih baz podatkov, mikrosimulacijski modeli, študije rezultatov oz. učinkov, analiza nacionalnih računov in matrična metoda modela družine. Slednji metodi sem namenila nekoliko podrobnejšo obravnavo, saj je bila nedavno uporabljena v študiji paketa doklad in olajšav za otroke v 22. državah OECD, s katero sta njena avtorja preučevala morebiten vpliv finančne podpore na rodnost. Rezultate njune študije tako povzemam v zadnjem delu diplome.

Na koncu podajam še sklepne misli in ugotovitve.

1 TEORIJE NIZKE RODNOSTI

1.1 TEORIJA POSTMATERIALISTIČNIH VREDNOT

Že kar nekaj časa se pojavljajo teze o tem, da so visoke stopnje rodnosti povezane s t. i. uveljavljenim modelom moškega kot vzdrževalca družine (male breadwinner model), torej s tradicionalnimi družinskimi vrednotami in tradicionalno delitvijo dela med spoloma. Če upoštevamo omenjeno tezo, potem naj bi bila ženska neodvisnost tista, ki je povzročila opustitev prej omenjenega modela in to naj bi imelo za posledico nizko rodnost.

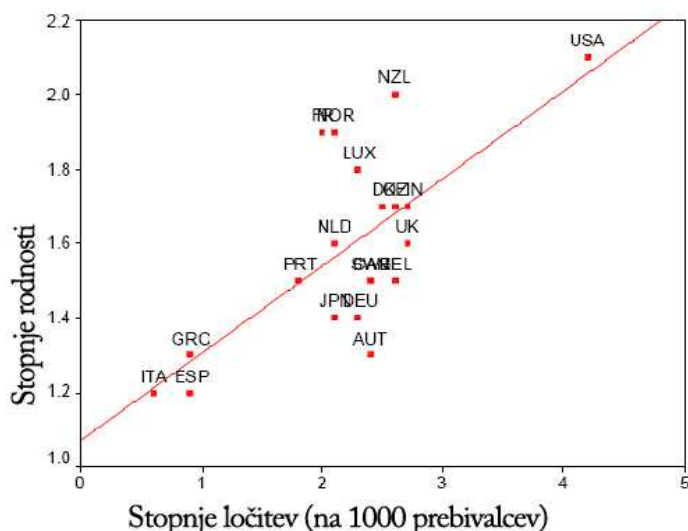
Dejavniki, kot so rast individualizma, zadovoljstvo ob uresničevanju osebnih ciljev, liberalizacija od tradicionalnih avtoritet (kot npr. vere), emancipacija žensk in povečana vloga le-teh na trgu delovne sile, kontracepcijska revolucija in liberalizacija zakonov na področju ločitev in splavov, vsi vodijo k večanju materialne neodvisnosti žensk in k večjim možnostim za individualne odločitve le-teh glede poroke in rojevanja otrok. Ženske lahko uresničujejo željo po neodvisnem življenju, lahko odlagajo rojstva na bolj pozna leta, omejujejo število otrok ali pa ostanejo celo brez njih.

Napredki v reproduktivni tehnologiji in njihovo čedalje širše sprejemanje v družbi so postali revolucionarni. Castles (2002) je pokazal, da razširitev kontracepcijskih metod sovpada s trendom nizke rodnosti. V obdobju 1960–1980 je bilo opaziti izrazit padec rodnosti v skoraj vseh preučevanih državah OECD, razen v državah, kot so Grčija, Španija in Irska, kjer so zakonske in verske prepreke povzročale zamudo pri uveljavitvi prej omenjenih metod. Po letu 1980 je prišlo do precejšnjega upada rodnosti tudi v teh državah, ki so se v tem času osvobodile preprek. Prvič v življenju so ženske tudi v teh državah lahko kontrolirale svojo lastno rodnost.

Ponavadi velja tudi, da imajo države z visoko rodnostjo tudi višje stopnje ločitev, izvenzakonskih skupnosti in višje stopnje zunajzakonskih rojstev. To potrjujejo tudi podatki iz posameznih držav. Podatki kažejo opazno pozitivno korelacijo med stopnjo rodnosti in stopnjami ločitev, zunajzakonskimi rojstvi, rojstvi najstniškim materam, stopnjo samohranilcev. V Sliki 1 je prikazan samo primer pozitivne korelacije med stopnjo rodnosti in stopnjami ločitev v primerjanih državah.

Medtem ko je v letu 1980 obstajala pozitivna korelacija med privrženostjo katoliški veri in stopnjo rodnosti, med stopnjami ločitev in rodnostjo pa negativna korelacija, se je po letu 1998 situacija obrnila.

Slika 1: Stopnje rodnosti v 22-ih državah OECD po stopnjah ločitev v letu 2000

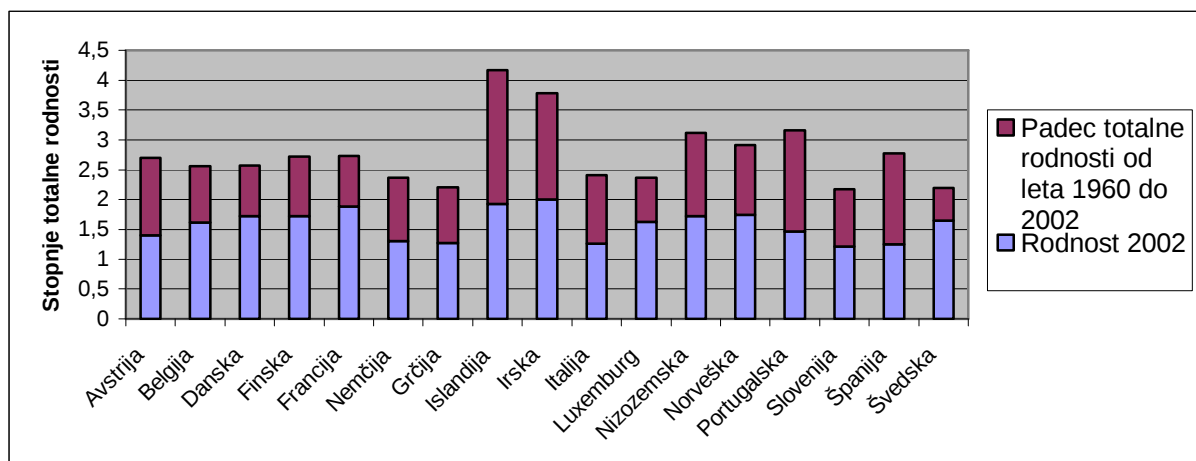

$r = 0.70$

Vir: Bradshaw, Finch, 2003, str. 4; lasten prevod.

Torej teza, da je visoka rodnost povezana s tradicionalnim modelom moškega kot vzdrževalca družine, nizka pa s povečano žensko neodvisnostjo, ni potrjena s trenutnimi mednarodnimi primerjavami. Kot lahko razberemo iz Slike 2, imajo Italija in Španija, Avstrija in Grčija najnižje stopnje rodnosti. Rodnost je kljub vsemu očitno najnižja v državah, ki so še vedno pogosto označene kot tradicionalne, katoliške in družinsko orientirane.

Slika 2: Stopnje totalne rodnosti* v Evropi v letih 2002 in 1960

* Gre za povprečno število otrok na žensko v rodnem obdobju. Če bi hoteli doseči enostavno obnavljanje prebivalstva, bi morala ta znašati približno 2,1 otroka na žensko (Malačič, 2001, str. 30).

Vir: Recent Demographic Developments in Europe 2003, str. 70; Population and Social Conditions - Data, 2005.

Stroški otrok in z njimi povezane teorije nizke rodnosti

Obstajajo tako direktni kot indirektni stroški otrok. Direktni (dejanski) stroški so npr. izdatki za hrano, oblačila, izobraževanje ipd. Indirektni (oportunitetni) stroški pa so s strani staršev neizkoriščene možnosti oz. nerealizirani delovni zaslužki in nerealizirane delovne aktivnosti zaradi rojevanja, nege, varstva in vzgoje otrok (Stropnik, 1997, str. 38).

1.2 TEORIJA ENAKOSTI MED SPOLOMA

Padec rodnosti so v zadnjih letih pripisovali tudi naraščajočim stroškom otrok, posebej direktnim in indirektnim finančnim stroškom, prav tako pa tudi t. i. psihološkim stroškom, povezanih z odpovedovanjem plačanemu delu zaradi vzgoje otrok. Indirektni stroški vključujejo tudi zmanjšane zaslužke in morebitne zmanjšane karierne možnosti. Izboljšanje kariernih možnosti za ženske pomeni, da se številne ženske soočajo z dilemo, ali prenehati z delom zaradi vzgoje otrok. Če so ženskam na voljo enake ali vsaj podobne možnosti na področju izobraževanja in trgu dela kot moškim, le-te pa so omejene s prihodom otrok, potem bodo ženske po vsej verjetnosti omejile število otrok in rodnost bo nizka. Obstaja seveda možnost oskrbe otrok s strani tretjih oseb, vendar pa ta za starše predstavlja nove denarne in časovne stroške. Poleg tega pa še vedno velja, da so ženske tiste, ki večinoma nosijo breme gospodinjskih del in vzgoje otrok, kar pomeni, da bi se polni delovni čas le-teh odražal v povečanem oziroma t. i. dvojnem bremenu.

McDonald (2000) ugotavlja, da bo rodnost večja samo, če bo poudarjanje enakosti med spoloma v družinsko orientiranih institucijah na višji ravni. Popolna enakost med spoloma bo po njegovem mnenju dosežena takrat, ko spol ne bo več determinanta za porazdelitev treh vrst družinskega dela med partnerjema, in sicer: služenje dohodkov, skrb za družino in gospodinjsko delo. Z drugimi besedami, tako moški kot ženske bi morali imeti pravico do izbire glede delitve vlog med partnerjema oziroma glede izbire, katera bo tista vloga, če sploh, ki se ji bodo v večji meri posvečali.

Naslednji dve teoriji pa se bolj kot na zaposlenost žensk pri svojem utemeljevanju nizke rodnosti osredotočata na stroške otrok.

1.3 TEORIJA RACIONALNE IZBIRE

Racionalna teorija trdi, da ljudje pri odločitvi za otroka kalkulirajo koristi in stroške. Če ekonomski stroški otrok naraščajo, potem je pri določenih posameznikih presežen t. i. psihološki prag in ti se za (dodatnega) otroka ne odločijo. S starostjo človeka namreč pada psihološka korist z vsakim otrokom. V družbah, kjer so psihološke koristi otrok nizke ali ekonomski stroški otrok visoki, bo rodnost nizka.

1.4 TEORIJA NENAKLONJENOSTI TVEGANJU

Po tej teoriji se ljudje z odločitvijo za otroka hkrati odločijo za spremembo svoje prihodnosti. Njihova odločitev potemtakem temelji na stroških in koristih v prihodnosti. Če ljudje predvidevajo, da je njihova ekonomska, socialna ali osebna prihodnost negotova, se lahko odločijo, da otroka ne bodo imeli, z namenom, da se izognejo tveganju. Rezultat tega je, da ljudje na ta način raje investirajo v ekonomsko varnost (izobraževanje, prisotnost na trgu dela, daljši delovnik, varčevanje) kot pa v negotovost, povezano z otroki. Iz tega sledi, da bo družba, ki ne kompenzira za stroške otrok, neizogibno imela manj otrok. Manjša rodnost je torej lahko

pragmatičen odgovor na pomanjkanje socialne pomoči oziroma imeti otroke ni ekonomsko racionalno ali strukturno možno.

Teorija racionalne izbire in teorija nenaklonjenosti tveganju namigujeta, da če želimo pozitivno vplivati na rodnostne odločitve, je potrebno dvigniti prag psiholoških koristi ali pa zmanjšati ekonomske stroške otrok (preko trga ali preko države blaginje). Teorija enakosti med spoloma pa pravi, da je potrebno zmanjšati tiste stroške otrok, ki zmanjšujejo koristi od udeležbe matere na trgu dela (Bradshaw, Finch, 2005, str. 8).

V nadaljevanju sledi pregled in primerjava otroških dodatkov in davčnih olajšav v zvezi z otroki v izbranih evropskih državah: Franciji, Italiji, Islandiji in Sloveniji.

2 OTROŠKI DODATEK

Otroški dodatki so ena od oblik javnih transferjev, namenjena lažšanju finančnega bremena, ki ga za družino predstavljajo otroci. So posledica zavesti o višini stroškov otrok in o njihovem vplivu na družinski proračun (Stropnik, 1997, str. 176).

Otroški dodatki se dodeljujejo družinam v večini evropskih držav v odvisnosti od veljavne politike v določeni državi. Obstajajo različni sistemi otroških dodatkov glede na uveljavljeno politiko.

Socialnovarstvena politika smatra otroški dodatek kot selektivno pravico družin, katerih dohodki ne presegajo arbitrarno določene meje, višina dodatka pa se praviloma zmanjšuje s približevanjem prej omenjeni meji. Otroški dodatek se družini dodeli, ko le-ta zaprosi zanj in dokaže svojo upravičenost.

V številnih državah je otroški dodatek ukrep **družinske politike**, kar pomeni, da je to univerzalna pravica vseh družin z otroki. Otroški dodatek v tem primeru pripada vsem družinam z otroki ne glede na njihov dohodek. Lahko pa pride do razlik med družinami glede na število in starost vzdrževanih otrok. Otroški dodatek tako nadomesti družinam del stroškov, povezanih z otroki in delno prispeva k nekoliko višji življenjski ravni teh družin.

Otroški dodatek pa je lahko tudi ukrep **prebivalstvene politike**, še posebej v državah, kjer je prisoten močan interes družbe po obnavljanju in večanju naroda. Prebivalstvena politika za razliko od družinske politike, ki vpliva le na blaginjo družin z otroki, skuša s svojimi ukrepi delovati na celotno populacijo. Med drugim deluje kot politika spodbujanja rojstev v državah z nizko stopnjo rodnosti. Družine ponekod zato niso upravičene do otroškega dodatka za prvega otroka, značilno pa je tudi večanje dodatka za vsakega nadaljnjega otroka v družini. Gre torej za pronatalistični namen otroškega dodatka.

Cilji tega transferja so torej različni, temeljni cilj pa naj bi bil prispevati k blagostanju otroka in k ustvarjanju čim bolj enakih možnosti za razvoj vsakega otroka.

2.1 OTROŠKI DODATEK V SLOVENIJI

2.1.1 Razvoj otroškega dodatka v Sloveniji

V Sloveniji so bili po drugi svetovni vojni vsi zaposleni upravičeni do otroškega dodatka za svoje otroke. Takrat je ta prejemek predstavljal pomemben dodatek k družinskemu proračunu. Leta 1952 je bil uveden dohodkovni cenzus, sredi šestdesetih pa se je otroški dodatek spremenil v socialnovarstveni prejemek, do katerega so bile upravičene le najrevnejše družine. Po določilih Samoupravnega sporazuma iz leta 1984 je bila višina otroškega dodatka, ki se je takrat imenoval družbena pomoč otrokom, razlika med dejanskim mesečnim dohodkom na družinskega člana in dogovorjeno ravni socialne varnosti za otroke. In sicer 43 % povprečne neto plače zaposlenih v Sloveniji v preteklem letu, oziroma 23 % tega povprečnega dohodka, če je otrok živel v kmečki družini, ki sama pridelala precej živil.

V prehodnih in končnih določbah Zakona o družinskih prejemkih (1993) je bila za obdobje od maja 1994 do konca leta 1995 vpeljana lestvica (glej Tabelo 1), po kateri se višina otroškega dodatka določa v odvisnosti od dohodkov na družinskega člana. S to spremembo je bil razširjen krog upravičencev.

Zakon o družinskih prejemkih iz leta 1993 je uvedel univerzalno pravico do otroškega dodatka, ki bi se morala začeti uresničevati leta 1996, vendar so se zaradi preobremenitve državnega proračuna v parlamentu odločili, da z uveljavitvijo le-tega počakajo do maja leta 1999. V prehodnem obdobju od maja 1996 do maja 1999 pa naj bi veljala vmesna rešitev med dosedanjim selektivnim in bodočim univerzalnim dodatkom. S tem se je zvišal otroški dodatek za otroke iz družin s srednje visokimi dohodki, uveden pa je bil otroški dodatek tudi za otroke iz družin z dohodki na člana v višini 50–110 % povprečne plače (Stropnik, 1997, str. 181).

Tabela 1: Lestvica za določanje višine otroških dodatkov v prejšnjem (od maja 1994 do konca leta 1995) in prehodnem (maj 1996 do maj 1999) obdobju selektivnih otroških dodatkov.

Višina otroškega dodatka (v % od zajamčene plače)	Dohodek na družinskega člana (v % od povprečne plače vseh zaposlenih v Sloveniji v prejšnjem letu)	
	Prejšnje obdobje	Prehodno obdobje
22 %	do 25,0 %	do 25,0 %
19 %	od 25,1 % do 30,0 %	od 25,1 % do 30,0 %
16 %	od 30,1 % do 35,0 %	od 30,3 % do 40,0 %
13 %	od 35,1 % do 40,0 %	od 40,1 % do 45,0 %
10 %	od 40,1 % do 45,0 %	od 44,1 % do 55,0 %
7 %	od 45,1 % do 50,0 %	od 55,1 % do 110,0 %

Vir: Zakon o družinskih prejemkih, 1993, 1995.

Leta 1999 je ponovno prišlo do sprememb. Spremenili so se tako višina otroškega dodatka kot tudi dohodkovni razredi za določanje višine pripadajočega otroškega dodatka ter zgornja dohodkovna meja za upravičenost. Otroški dodatek se je razlikoval glede na vrstni red rojstva otroka: najnižji za edinega ali najstarejšega otroka, višji za drugega ter najvišji za tretjega ali vsakega nadaljnjega upravičenega otroka.

Najnižji dohodkovni razred se je razdelil na dva razreda. S tem se je povečal otroški dodatek za otroke iz novega najnižjega dohodkovnega razreda, v katerem je bila približno desetina vseh upravičenih otrok. Otroci iz družin z dohodki v višini 99,1–110 % povprečne plače so izgubili pravico do prejema. Višina otroškega dodatka je bila odvisna od števila vzdrževanih otrok v družini in od višine dohodka na družinskega člana v preteklem letu.

Leta 2002 je začel veljati nov Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (v nadaljevanju ZSDP), ki v svojih členih opredeljuje otroški dodatek. S tem zakonom se zopet pomembno spremeni višina dodatka kot tudi dohodkovni razredi ter zgornja dohodkovna meja za upravičenost. S tem zakonom se torej ohranja pravica do selektivnega otroškega dodatka, prav tako se ohrani razlikovanje med višino otroškega dodatka glede na vrstni red rojstva otrok.

Za tristopenjsko lestvico so se v Sloveniji odločili, ker naj bi predstavljala slovensko povprečje. Družin z več kot tremi otroki je v Sloveniji malo. Tako se višina dodatka obračunava s pomočjo Tabele 2 na naslednji strani, zneski pa se usklajujejo enkrat letno, in sicer 1. 1. vsako leto glede na rast indeksa cen življenjskih potrebščin.

1. 1. 2003 je stopila v veljavo tudi pravica do izjemne višine otroškega dodatka za vse otroke rojene v enostarševski družini (ZSDP, 2001, 66. člen). V tem primeru se znesek dodatka poveča za 10 %. Dobrodošla novost, ki je pričela veljati z letom 2003, je tudi dodatek, do katerega so upravičeni predšolski otroci, ki niso vključeni v predšolsko vzgojo, in so torej doma. Tem se dodatek poveča za 20 % (ZSDP, 2001, 66. člen).

Tabela 2: Otroški dodatek v letu 2005 za posameznega otroka na mesec (v SIT):

Dohodek na družinskega člana v % povprečne plače RS	Povprečni mesečni dohodek na družinskega člana v letu 2004 v SIT	Znesek OD za posameznega otroka		
		1. otrok	2. otrok	3. in nasl. otrok
do 15 %	do 40.136	21.580	23.740	25.900
nad 15 % od 25 %	nad 40.136 do 66.893	18.460	20.400	22.340
nad 25 % do 30 %	nad 66.893 do 80.271	14.070	15.720	17.370
nad 30 % do 35 %	nad 80.271 do 93.650	11.090	12.660	14.250
nad 35 % do 45 %	nad 93.650 do 120.407	9.070	10.590	12.090
nad 45 % do 55 %	nad 120.407 do 147.164	5.750	7.190	8.630
nad 55 % do 75 %	nad 147.164 do 200.678	4.310	5.750	7.190
nad 75 % do 99 %	nad 200.678 do 264.895	3.750	5.190	6.630

Vir: Družinski prejemki, 2005.

V nadaljevanju bom opisala urejenost otroškega dodatka v Sloveniji v letu 2005.

2.1.2 Upravičenci

Pravico do otroškega dodatka ima:

- eden od staršev oziroma druga oseba za otroka s stalnim prebivališčem v RS,
- otrok, ki je starejši od 18 let, ki je brez staršev ali ne živi s starši v skupnem gospodinjstvu, če tako določi center za socialno delo, pod pogojem, da ima otrok stalno prebivališče v Sloveniji in izpolnjuje ostale pogoje.

Eden od staršev oz. druga oseba nima pravice do otroškega dodatka v naslednjih primerih: če je otrok v delovnem razmerju oz. opravlja kmetijsko oz. drugo samostojno dejavnost, če je otrok v zavodu, v katerem ima celodnevno brezplačno oskrbo, če je otrok oddan v rejništvo, če je otrok sklenil zakonsko zvezo oz. živi v zunajzakonski skupnosti, če ima otrok pravico do otroškega dodatka na podlagi mednarodne pogodbe in če otrok živi z enim od staršev in preživnina zanj ni urejena, razen v primerih, ko očetovstvo ni urejeno (Družinski prejemki, 2005).

2.1.3 Trajanje pravice in uveljavljanje le-te

Pravica do otroškega dodatka se prizna za dobo enega leta. Novo vlogo za priznanje pravice je potrebno vložiti v mesecu, v katerem se izteče pravica do otroškega dodatka. Pravico se uveljavlja pri centru za socialno delo, ki je krajevno pristojen glede na otrokovo stalno prebivališče. Pravico se lahko uveljavlja kadarkoli do dopolnjenega 18. leta starosti otroka, za otroke, starejše od 18 let pa le, če se šolajo, dokler imajo status učenca, dijaka, vajenca ali študenta na dodiplomskem študiju, vendar najdalj do dopolnjenega 26. leta starosti.

2.1.4 Višina otroškega dodatka

Višina dodatka se določi glede na uvrstitev družine v posamezni dohodkovni razred. Pri tem se upošteva povprečni mesečni dohodek na družinskega člana v preteklem koledarskem letu. Povprečni mesečni dohodek na družinskega člana se izračuna tako, da se skupni dohodek družine deli s številom mesecev, na katere se dohodek nanaša in s številom družinskih članov. Skupni dohodek družine je vsota vseh bruto dohodkov vseh družinskih članov za isto koledarsko leto. V skupni dohodek družine se štejejo:

- vsi dohodki, ki so vir dohodnine (plače, pokojnine, avtorski honorarji, prejemki učencev in študentov za delo preko študentskega servisa, ...),
- transferni dohodki (denarne dajatve po zakonu o socialnem varstvu, nagrada rejnici, plačani prispevki za rejnice, nadomestila za brezposelnost, denarna pomoč za brezposelnost, štipendije, starševski dodatek s prispevki, delno plačilo za izgubljeni dohodek s prispevki, plačani prispevki za samostojne ustvarjalce na področju kulture, plačani prispevki za športnike in šahiste, nadomestila preživnin, denarne dajatve vojnim invalidom, veteranom in žrtvam vojnega nasilja ter drugi transferni dohodki),
- drugi dohodki (nagrade vajencev, preživnine v višini pravnega izvršilnega naslova, dediščine in darila, dohodki od iger na srečo, rente od zavarovanj, odškodnine pri nezgodnem zavarovanju in drugi dohodki ali prejemki) (Družinski prejemki, 2005).

V skupni dohodek družine se ne šteje: pomoč ob rojstvu otroka, otroški dodatek, dodatek za nego otroka, dodatek za veliko družino, dodatek za pomoč in postrežbo ter varstveni dodatek, dohodki, ki jih prejema oseba za oskrbo otroka v rejniški družini, dohodki od občasnega dela invalidov in solidarnostna pomoč.

Glede na število otrok se skupna višina otroškega dodatka določi za vse otroke, ki so upravičeni do otroškega dodatka tako, da se seštejejo posamezni zneski otroških dodatkov za vsakega otroka. Višina otroškega dodatka v letu 2005 je opredeljena v Tabeli 2.

Na tem mestu bom na kratko omenila še dodatek za veliko družino, ki je prav tako eden izmed pomembnih družinskih prejemkov. Za razliko od otroškega dodatka pri dodatku za veliko družino ni dohodkovnega preizkusa. Do tega prejemka je upravičena vsaka družina s tremi ali več otroki, ki so mlajši od 18 let oz. 26 let, če se šolajo in imajo status učenca, dijaka, vajenca ali študenta na dodiplomskem študiju. Pravico do tega dodatka ima eden od staršev in pa tudi eden od polnoletnih otrok, kadar trije ali več otrok iz iste družine živijo brez staršev. Dodatek za veliko družino v letu 2005 znaša 80.070,00 SIT. Višina se uskladi enkrat letno z rastjo indeksa cen življenjskih potrebščin. Dodatek se izplača v enkratnem znesku. Pravico se uveljavlja pri krajevno pristojnem centru za socialno delo. Po 126. členu novega zakona o dohodnini se od dodatka za veliko družino v letu 2005 prvič plača akontacija dohodnine v višini 25 %. Ta sprememba je med davkoplačevalce prinesla precej nezadovoljstva (Družinski prejemki, 2005).

2.2 OTROŠKI DODATEK V FRANCIJI

Otroški dodatek v Franciji sodi med t. i. družinske doklade (fr. Allocations familiales) in je urejen znotraj Socialnovarstvenega zakona (Social Security Code). Predstavlja glavni steber v francoskem sistemu družinskih doklad. Gre za posebno vrsto univerzalne sheme, saj je otroški dodatek univerzalen za družine z vsaj dvema otrokoma, torej so ti dodatki univerzalni od drugega otroka naprej (Council of Europe - MISSOC, 2004).

Otroški dodatki so odvisni od števila in starosti otrok. Do njega so upravičeni vsi otroci do 16. leta starosti (meja obveznega šolanja), dijaki, študentje in invalidi pa do 20. leta starosti. Dodaten pogoj za upravičenost je, da dohodek otroka ne sme presegati 55 % minimalne plače.

Za invalidne otroke in otroke samohranilcev so bile uvedene dodatne specifične doklade, ki pa so podvržene dohodkovnemu preizkusu.

Otroški dodatek je v letu 2004 mesečno znašal:

- za 2 otroka: 113,15 EUR
- za 3 otroke: 258,12 EUR
- za 4 otroke: 403,09 EUR
- za 5 otrok: 548,06 EUR
- za 6 otrok: 693,03 EUR
- za vsakega nadaljnjega otroka 144,97 EUR.

Dodatek glede na starost otroka pa mesečno znaša :

- za otroka nad 11 let: 31,82 EUR
- za otroka nad 16 let: 56,57 EUR.

Iz zgornjih podatkov je razvidno, da družine za prvega otroka ne dobijo otroškega dodatka, kar nam kaže na pronatalistično težnjo oz. vpliv prebivalstvene politike. Otroški dodatki niso predmet obdavčitve, morajo pa družine za prejete doklade plačevati t. i. prispevek za poplačilo socialnega dolga v višini 0.5 %. Iz plačila tega prispevka so izvzeti samohranilci in invalidi za doklade, ki sodijo v okvir posebnih doklad za izobraževanje za invalide.

2.3 OTROŠKI DODATEK V ITALIJI

V Italiji ta dodatek imenujejo družinski dodatek. Torej velja poudariti, da so do tega dodatka upravičeni tudi pari z nizkimi dohodki in brez otrok. Družinski dodatek je denarni transfer, namenjen družinam zaposlencev, nekdanjih zaposlencev in prejemnikov pomoči za brezposelnost. Odvisen je od višine obdavčljivega dohodka celotnega gospodinjstva (družine) in od števila družinskih članov oz. števila otrok. Letni dohodek torej ne sme preseči zakonsko določene meje in vsaj 70 % dohodka mora izhajati iz zaslužka od dela. Za otroke velja starostna omejitev 18 let, za invalide pa te starostne meje ni. Prav tako velja, da se za družine z invalidom zviša dohodkovna meja za upravičenost do doklad (Council of Europe - MISSOC, 2004).

V nadaljevanju podajam višino družinskega dodatka za poročene pare z vsaj enim otrokom, ki je veljala v obdobju 1. julij 2001–30. junij 2002:

Tabela 3: Družinski dodatek za poročene pare z vsaj enim otrokom v Italiji (v EUR na mesec):

Obdavčljivi dohodek gospodinjstva	Število družinskih članov						
	1	2	3	4	5	6	7
0-11.422,98	-	-	130,66	250,48	358,94	492,18	619,75
11.422,99-14.134,92	-	-	114,65	220,53	339,83	481,34	600,64
14.134,93-16.846,33	-	-	92,45	190,57	312,97	473,07	584,11
16.846,34-19.556,69	-	-	65,59	158,04	283,02	45,97	565,00
19.556,70-22.269,16	-	-	43,90	111,55	241,70	40,48	507,68
22.269,17-24.980,56	-	-	25,28	81,60	217,43	39,96	488,57
24.980,57-27.693,03	-	-	15,49	57,33	176,63	36,10	466,88
27.693,04-30.403,39	-	-	15,49	38,73	135,83	33,31	439,50
30.403,40-33.114,80	-	-	12,91	25,82	102,77	31,62	426,08
33.114,81-35.825,68	-	-	12,91	25,82	91,93	225,18	398,70
35.825,69-38.538,69	-	-	12,91	23,24	91,93	154,42	292,83
38.538,70-41.250,09	-	-	-	23,24	78,50	154,42	218,98
41.250,10-43.962,04	-	-	-	23,24	78,50	132,21	218,98
43.962,05-46.673,44	-	-	-	-	78,50	132,21	189,02
46.673,45-49.385,92	-	-	-	-	-	132,21	189,02
49.385,93-52.098,40	-	-	-	-	-	-	189,02

Vir: Benefits and Wages, 2004.

Kot lahko razberemo iz Tabele 3, se višina otroškega dodatka večja glede na število članov družine od enočlanske do sedemčlanske, nato pa se ne viša več. Najvišji znesek otroškega dodatka se dodeli, če je letni dohodek družine do 11.422,98 EUR, pri dohodku nad 52.098,40 EUR pa družina ni več upravičena do dodatka. Mesečni znesek dodatka se giblje med 12,91 in 619,75 EUR. Tričlanska družina izgubi pravico do otroškega dodatka pri dohodku nad 38.538,69 EUR, štiričlanska pri dohodku nad 43.962,04 EUR letno in tako se višina družinskega dohodka glede na število otrok povečuje do sedemčlanske družine, ki izgubi pravico do otroškega dodatka pri dohodku nad 52.098,40 EUR letno. Zelo podobna je tabela za družine samohranilcev, le da so zneski nekoliko višji. Otroški dodatek v Italiji ni predmet obdavčitve.

2.4 OTROŠKI DODATEK V ISLANDIJI

Starši, ki skrbijo za otroke, mlajše od 16 let, so upravičeni do otroških dodatkov. Znesek, ki ga prejme družina, je določen s statusom družine, to je z dohodkom družine in številom otrok pod 16 let starosti. Otroški dodatek olajšuje finančno breme družinam in znesek narašča s številom otrok, ki jih družina preživlja (Council of Europe - MISSOC, 2004).

Samohranilci so upravičeni do višjih dodatkov kot poročeni pari in neporočeni pari, ki živijo v zunajzakonski skupnosti. Plačila so izvedena 4-krat letno, v februarju, maju, avgustu in novembru. Zneska, plačana v prvih dveh mesecih, sta oceni, izračunani vnaprej, medtem ko plačili v novembru in decembru temeljita na neto dohodku staršev iz predhodnega leta. Če sta plačili v prvih dveh mesecih previsoki, se kasneje zmanjša plačilo v zadnjih dveh in obratno.

Prvo plačilo za otroka rojenega v Islandiji se izplača v februarju tistega leta, v katerem je otrok rojen. Ni nujno, da se za otroški dodatek zaprosi, družina ga prejme avtomatično, če je zanj upravičena (Eydal, 2003a, str. 21).

Tabela 4: Letni znesek otroškega dodatka v letu 2004 je v Islandiji znašal (v ISK in EUR):

Otroški dodatek (na otroka, na leto)	Maksimum	Dohodkovne meje
PAR		1.444.139 ISK (16.390 EUR)
Prvi otrok	123.254 ISK (1.399 EUR)	Ni dohodkovno testiran (univerzalen)
Vsak nadaljnji otrok	146.713 ISK (1.665 EUR)	
Dodatek za otroka pod 7 let	36.308 ISK (412 EUR)	
SAMOHHRANILEC		722.070 ISK (8.195 EUR)
Prvi otrok	205.288 ISK (2.330 EUR)	Ni dohodkovno testiran (univerzalen)
Vsak nadaljnji otrok	210.584 ISK (2.390 EUR)	
Dodatek za otroka pod 7 let	36.308 ISK (412 EUR)	

Vir: Council of Europe - MISSOC, 2004.

Letni obdavčljivi dohodek para, ki presega mejo 1.444.139,00 ISK (16.390 EUR) in letni obdavčljivi dohodek samohranilca, ki presega mejo 722.070,00 ISK (8.195 EUR), je podlaga za znižanje višine dodatka in sicer zmanjša se za določen procent dohodka nad dohodkovno mejo: 3 % za enega, 7 % za dva in 9 % za tri in več otrok.

2.5 PRIMERJAVA OTROŠKIH DODATKOV MED SLOVENIJO IN IZBRANIMI EVROPSKIMI DRŽAVAMI

V različnih državah uporabljajo za otroške dodatke različne pojme. V Franciji sodi otroški dodatek v sklop družinskih doklad (fr. Allocations familiales), pri nas in v Islandiji uporabljamo termin otroški dodatek (ang. Child Benefit), v Italiji pa gre za t. i. družinski dodatek (ang. Family Allowance, tudi Household cheque), saj se nanaša na vsa gospodinjstva z nizkimi dohodki, tudi tista brez otrok (Sgritta, 2002, str. 10).

Vsaka država ima svoj način urejanja otroških dodatkov, ki je lahko posledica socialne, družinske ali prebivalstvene politike. V skladu z izbrano politiko so tudi merila, ki določajo upravičenost in višino otroškega dodatka v posamezni državi. Pri določanju višine dodatka, velika večina držav upošteva število otrok, nekatere pa tudi starost otrok ali družinske dohodeke. Iz upoštevanih meril lahko razberemo osnovni namen otroških dodatkov in katera politika prevladuje v posamezni državi. Če na primer določena država kot merilo upošteva le družinski dohodek, to pomeni, da zagotavlja dodatek le revnejšim družinam, kar kaže na socialno politiko; delovanje prebivalstvene politike lahko vidimo v državah, ki v svojih kriterijih upoštevajo predvsem število otrok, kar pomeni da transferji naraščajo z vrstnim redom rojstva otroka. To pomeni, da družba krije višji delež minimalnih življenjskih stroškov za vsakega nadaljnjega otroka v družini. S tem se poudarja primarni pronatalistični namen otroškega dodatka, saj se dodatni strošek vsakega naslednjega otroka v družini v resnici zmanjšuje, ne pa večja. Cilj te politike se še dodatno poudarja npr. tako, da so iz sistema otroških dodatkov lahko izključeni prvi otroci v družinah, kot to velja za Francijo.

Tabela 5: Merila za določanje višine otroških dodatkov in politiko, v katero sodi posamezna država

Država	Merila				Politika
	Dohodek	Število otrok	Starost otrok	Status samohranilca	
Francija		*	*		Prebivalstvena
Italija	*	*		*	Socialno-družinska
Islandija	*	*	*	*	Aktivna družinska
Slovenija	*	*		*	Socialno-družinska

Vir: Stropnik, 2000, str. 31.

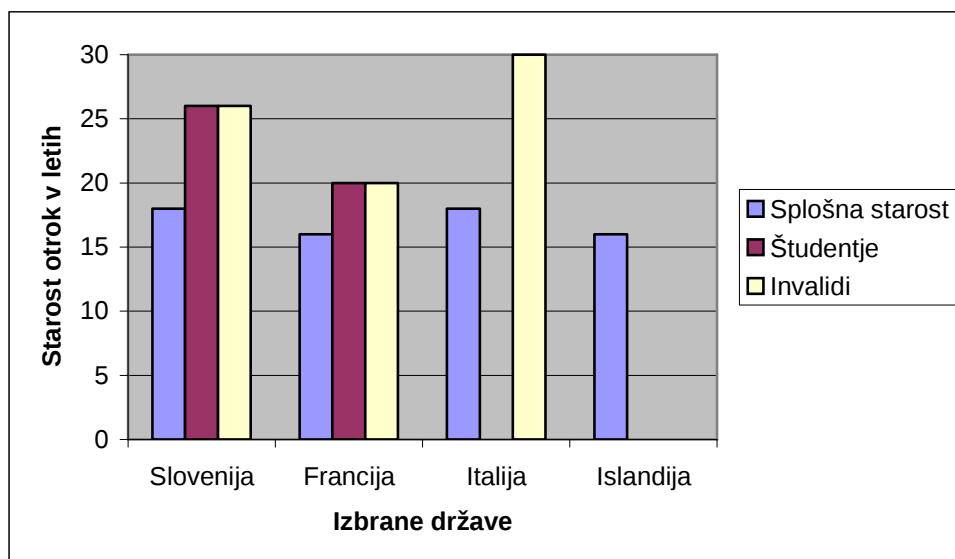
Iz Tabele 5 lahko tako ugotovimo, da je socialno-družinska politika značilna za Italijo in Slovenijo, za Francijo je značilna prebivalstvena politika, za Islandijo pa aktivna družinska.

Otroški dodatki praviloma niso obdavčeni. To velja za vse izbrane države.

V nekaterih državah so samohranilci pod določenimi pogoji upravičeni do višjega otroškega dodatka. To velja za Slovenijo, Islandijo in Italijo, kar pa ne bi mogli trditi za Francijo, ki je občutno bolj naklonjena večjim družinam. Vse države pa imajo specifične doklade oz. razne dodatke, ki so namenjene prizadetim otrokom oz. invalidom.

Otroci so upravičeni do otroškega dodatka do določene starosti, ki se razlikuje spet od države do države. V povprečju znaša splošna starostna meja do 17 let. Za dijake in študente je ta meja ponavadi višja, kot lahko razberemo za Slovenijo in Francijo, kjer sta ti dve meji dejansko opredeljeni. V Islandiji pa je določena le splošna starostna meja, ne glede na status otroka. Najvišje starostne meje so v Sloveniji, najnižje pa v Islandiji, kjer je določena le splošna starostna meja.

Slika 3: Trajanje pravice do otroškega dodatka glede na starost otroka v letih

Opomba: če sega stolpec za prizadete otroke do 30 let, pomeni, da zanje ni starostne omejitve. Če stolpca za določeno kategorijo otrok ni, pomeni, da ta meja v posamezni državi ni posebej opredeljena.

Vir: Council of Europe - MISSOC, 2004.

Nagnjenost države k pomoči družinam ne moremo primerjati le na podlagi otroških dodatkov kot neposrednih denarnih transferjev, saj v večini držav poleg teh obstajajo tudi davčne olajšave za otroke ali pa različne druge subvencije za ta namen. V Sloveniji je npr. obvezna osnovna šola za otroke in mladino brezplačna.

Omogočeno je tudi subvencioniranje programov predšolske vzgoje iz javnih sredstev. Do te subvencije je upravičen vsaj eden od staršev, ki ima stalno bivališče v Sloveniji in je hkrati zavezanec za dohodnino. Starši lahko uveljavljajo subvencijo oz. znižanje plačila vrtca pri pristojnem občinskem upravnem organu, in sicer s posebno vlogo ter z odločbo davčnega organa o odmeri dohodnine. Plačilo staršev določi občina na podlagi njihovih dohodkov in premoženja, s katerim razpolaga družina, kot odstotek cene programa, v katerega je otrok vključen. Starši, ki prejemajo denarno socialno pomoč, so plačila v celoti oproščeni. Prav tako imajo njihovi otroci in otroci s posebnimi potrebami prednost pri sprejemu v vrtec.

Lestvica razredov za plačilo programov v vrtcih starše razvršča v plačilne razrede. Razvrstitev v plačilni razred pomeni določitev odstotka cene programa za starše. Lestvica ima 8 plačilnih razredov, najnižje plačilo predstavlja plačilo 1. plačilnega razreda, in sicer 10 % cene programa, najvišje plačilo pa je plačilo iz 8. razreda, ki pomeni 80 % cene programa. Razliko med plačilom staršev in ceno programa zagotavlja občina iz javnih sredstev.

V nadaljevanju bom predstavila že omenjene davčne olajšave, ki so jih družine deležne za svoje otroke v izbranih državah.

Obstajajo velike razlike v upoštevanju družine in s tem otrok v sistemih dohodnine po Evropi. V nekaterih državah status družine nima prav nobenega vpliva na količino davka, ki ga posameznik plača ali pa je ta zanemarljivo majhen. Spet v drugih pa davčni sistem igra glavno vlogo pri redistribuciji dohodka med družinami različnih tipov. Postavlja se vprašanje, ali v množici raznovrstnih davčnih praks v Evropi obstaja takšna davčna ureditev, ki je še posebej naklonjena družini oz. ali obstaja davčni sistem, ki se izkaže za primernega, ko govorimo o blaginji družine in otrok.

3 DAVČNE OLAJŠAVE V OKVIRU DOHODNINE

Davek na dohodek, otroci in horizontalna izenačenost

Sistemi dohodnine lahko vplivajo na blaginjo družine na dva načina. Prvič, do davčnih olajšav so upravičeni starši zaradi prisotnosti njihovih odvisnih otrok. Drug način pa je preko upoštevanja parov v sistemu dohodnine, glede na to ali trenutno imajo otroke ali ne.

Glavni namen davčnih olajšav, ki so neposredno povezane z otroki, je redistribucija od davkoplačevalcev brez otrok k družinam z otroki. Ključna stvar poleg velikosti davčnih olajšav je njihova oblika oz. vrsta. Lahko govorimo o znižanju davčne osnove, o znižanju davka in o kvocientnem sistemu. Vse tri oblike pa zmanjšujejo efektivno velikost davčnega bremena staršev in s tem vplivajo na vertikalno in horizontalno redistribucijo med družinami z otroki. Davčne olajšave lahko služijo kot dopolnilo ali kot substitut denarnim transferjem, ki jih prejemajo družine z otroki. Osnovni načeli, ki ju upošteva primerno zastavljena davčna politika, sta načeli vertikalne in horizontalne izenačenosti.

Horizontalna izenačenost: terja enako obdavčenje zavezancev, ki so v enakem ekonomskem položaju.

Vertikalna izenačenost: se pogosto enači s progresivnostjo davčnega sistema, pomeni pa neenako obdavčenje zavezancev, ki so v neenakem ekonomskem položaju.

Davčni zavezanci naj bi bili pred in po obdavčenju enako razvrščeni glede na raven blaginje, ki se v praksi poenostavljeno enači z dohodki. Zagotavljanje horizontalne izenačenosti postane zelo zapleteno, ko gre za različno velike in različno sestavljene družine oz. gospodinjstva. Ekonomisti so si enotni, da se to načelo lahko približno uresniči le, če se z davčnimi olajšavami priznajo različni življenjski stroški različno velikih in različno sestavljenih družin. Zato davčni zavezanci z vzdrževanimi otroki ob enakih dohodkih plačujejo nižje davke. To je še bolj izrazito, ko je mati nezaposlena, saj je mož upravičen do določene olajšave tudi za njeno vzdrževanje (Stropnik, 1997, str. 190).

Davčni instrumenti, povezani z družino

Najprej je potrebno poudariti, da je potrebno ločevati med davčnimi olajšavami, ki zmanjšujejo davčno osnovo (tax allowance), in tistimi, ki zmanjšujejo bruto davčno obveznost (tax credit). V prvem primeru je vrednost davčnega prihranka odvisna od mejne davčne stopnje davkoplačevalca, v slednjem pa imamo opravka s standardno stopnjo ali standardnim zneskom. V progresivnih davčnih sistemih (mejna davčna stopnja narašča z rastjo dohodka) imajo davčne olajšave v obliki znižanja davčne osnove večjo vrednost za davkoplačevalce z višjimi dohodki kot pa za tiste z nižjimi. Višji dohodkovni razredi so namreč v tem primeru deležni večjih davčnih prihrankov, ker zmanjšanje davčne osnove blaži delovanje progresivnih davčnih stopenj. Na slabšem so tisti z nižjimi dohodki in tisti, ki davkov zaradi nizkega dohodka sploh ne plačujejo. Zato so se v številnih državah odločili za znižanje davka, ki relativno ugodneje obravnava nižje dohodkovne skupine. Nekatere oblike znižanja davka se lahko povrnejo, kar pomeni, da jih izplačane v denarju prejmejo posamezniki, katerih dohodki so nižji od davčnega praga (gre za tiste, ki ne plačujejo davkov) oz. jih v denarju izplačane dobijo tisti, katerih znižanje davka je višje od njihove davčne obveznosti.

Ločevati pa moramo tudi med standardnimi in nestandardnimi olajšavami. Za **standardne** olajšave velja, da niso povezane z dejansko potrošnjo neke družine in so avtomatično na voljo vsem davkoplačevalcem, ki ustrezajo kriterijem za upravičenost, določenih v zakonodaji – lahko so npr. odvisne od nekega splošnega statusa (kot npr. starševstvo). Primeri standardnih olajšav, ki so na voljo v številnih državah so: olajšave, povezane z zakonskim statusom, olajšave za vzdrževane otroke, olajšave za družine samohranilcev. **Nestandardne** pa so olajšave, ki se nanašajo na točno določene dejansko nastale izdatke – npr. stroški vzgoje otrok. Prve se torej nanašajo na enak način na vse družine enakega tipa in dohodka. Slednje pa so odvisne od individualne izbire posameznika glede potrošnje. Ločevanje med tema dvema vrstama olajšav pa ni vedno enostavno.

Davčna osnova

Davčna osnova definira dohodek, ki je predmet obdavčitve. Cilje horizontalne izenačenosti bi lahko zasledovali z izvzetjem tistih dohodkov iz osnove, ki so povezani z družinskim statusom: npr. otroški dodatki in državni transferji vzdrževanim odraslim in otrokom, ki so upravičenci oz. prejemniki socialnih transferjev.

Davčna enota

V sistemu *individualnega* obdavčenja se dohodki posameznikov ocenjujejo posebej. To lahko ponazorimo z enačbo (1), kjer se davčna stopnja (T) aplicira posebej na dohodek moža (Y_m) in posebej na dohodek žene (Y_f), ki skupaj tvorita dohodek nekega para.

$$\text{Davek} = T(Y_m) + T(Y_f) \quad (1) \text{ (individualno obdavčenje)}$$

Koncept *skupinskega* obdavčenja pa lahko razdelimo na *agregatno obdavčenje*, *cepitveni* in *kvocientni* sistem obdavčenja. V enačbi (2) se vidi, kako *agregatno* obdavčenje deluje. Dohodka Y_m in Y_f (dohodka dveh posameznikov, moža in žene) se seštejeta in potem njuno vsoto obdavčimo kot da bi bila davčna enota en sam posameznik. Agregatno obdavčenje ponavadi spremljajo višje davčne olajšave, več davčnih razredov znotraj davčne lestvice in večja znižanja davka za pare (O' Donoghue, Sutherland, 1998, str. 595).

$$\text{Davek} = T (Y_m + Y_f) \quad (2) \text{ (agregatno obdavčenje)}$$

Cepitveni sistem in sistem *družinskega količnika* sta si nekoliko podobna. Oba sistema namreč vključujeta agregiranje dohodka znotraj davčne enote. Celoten obdavčljiv dohodek delimo z družinskim količnikom in nanj apliciramo davčno stopnjo enako kot za posameznika. Celoten davek za enoto dobimo tako, da izračunan davek pomnožimo z istim družinskim količnikom kot prej (O' Donoghue, Sutherland, 1998, str. 595).

V primeru *cepitvenega* sistema obdavčenja, enačba (3), je vrednost družinskega količnika enaka 2. Če povemo drugače, dohodek para se deli z 2, davek pa množi z 2.

$$\text{Davek} = 2 * T ((Y_m + Y_f) / 2) \quad (3) \text{ (cepitveni sistem)}$$

Agregatno obdavčenje in *cepitveni* sistem ne upoštevata prisotnosti otrok. Sistem *družinskega količnika* pa vključuje odvisne otroke v izračun davka glede na to, ali imajo otroci morebitne dohodke, ki prispevajo k davčni osnovi družine. Za družine brez otrok je sistem družinskega količnika kar enak cepitvenemu sistemu. V enačbi (4) lahko vidimo, kako poteka izračun: dohodku obeh zakoncev je dodan dohodek (Y_i) odvisnih otrok (D - dependants), oznaka D v spodnji enačbi torej pomeni število odvisnih otrok. Individualna davčna stopnja se aplicira na davčno osnovo, ki se jo deli z družinskim količnikom (Q). Dobljeni znesek davka se potem pomnoži z istim družinskim količnikom in tako pridemo do celotne končne družinske davčne obveznosti.

$$\text{Davek} = Q * T ((Y_m + Y_f) + \sum_1^D Y_i) / Q \quad (4) \text{ (sistem družinskega količnika)}$$

Vrednost kvocienta bi se v principu lahko izračunala na kakršenkoli način (lahko bi enostavno upoštevali število članov v družini). Kasneje bom pojasnila, kako je družinski količnik izračunan v Franciji (O' Donoghue, Sutherland, 1998, str. 595).

V pogojih progresivnega obdavčenja, cepitveni in kvocientni sistem favorizirata družino. Bolj neenaki kot so dohodki obeh zakoncev, večje so ugodnosti takšnega obdavčenja. Očitno je, da so ti sistemi pomemben element družinske politike (Stanovnik, 2002, str. 81).

Skupinsko obdavčenje je lahko obvezno ali na izbiro. V slednjem primeru se davčne enote, ki jih sestavlja več oseb lahko odločijo za skupinsko obdavčenje, če kot par (ali družina) plačajo manj davka, kot pa če bi bili obravnavani posamezno.

Znižanje davčne osnove

Davčne olajšave v tej obliki predstavljajo znesek, ki se odbije od davčne osnove še preden se izračuna bruto davčna obveznost, kar nas pripelje do dohodka, na katerega se aplicira davčna stopnja. Večjo vrednost predstavljajo za davkoplačevalce z višjimi dohodki. Kot sem že prej omenila, je vrednost davčnega prihranka odvisna od mejne davčne stopnje. Gre za enega izmed glavnih instrumentov progresivnega davčnega sistema. Družinam z otroki, samohranilcem ali parom z enim zaslužkom, so ponavadi na voljo dodatne davčne olajšave v tej obliki. V nekaterih primerih, se neizkoriščena olajšava poročene osebe z majhnim ali ničelnim dohodkom, lahko prenese na njihovega zakonca. Prav tako je možno, da se takšne olajšave nanašajo samo na določene (npr. plače) in ne na vse vrste dohodka.

Davčna lestvica

Gre za lestvico davčnih pragov in davčnih stopenj, ki določajo količino pobranega davka od posameznega obdavčljivega dohodka. Davčne lestvice so običajno progresivne, tako da se posamezniki z nižjimi dohodki soočajo z nižjimi mejnimi in nižjimi povprečnimi davčnimi stopnjami. Njihov primarni namen je doseči vertikalno prerazporeditev dohodka, čeprav je neka davčna lestvica lahko prirejena tudi za določene tipe družin. Kot primer lahko navedemo prenosljive davčne olajšave, ki omogočajo razširitev ničelnega davčnega razreda za pare z enim zaslužkom, razširitev davčnih razredov za pare v agregatnem sistemu skupinskega obdavčenja in uporabo mej izvzeta plačila davka, ki pa se razlikujejo po posameznih tipih družin.

Znižanje davka in fiksne olajšave povezane z izdatki

Znižanje davka predstavlja znesek, ki se ga odšteje, ko imamo izračunano bruto davčno obveznost. Velikost znižanja pogosto variira z velikostjo družine, sestavo le-te ali zakonskim statusom in je podobno kot pri znižanju davčne osnove možna prenosljivost med zakoncema (O'Donoghue, Sutherland, 1998, str. 596).

Fiksne olajšave za določeno vrsto potrošnje so prav tako omejene na določen fiksni znesek vrednosti potrošnje, tako da je stopnja te olajšave enaka za vse davkoplačevalce, ne glede na dohodek.

Ljudje z zelo majhno bruto davčno obveznostjo ne morejo v celoti izkoristiti znižanja davka ali fiksne olajšave. Ta problem je rešljiv z olajšavami, ki se ljudem, katerih dohodek je pod davčnim pragom, lahko povrnejo. Znižanje davka se lahko povrne v denarju, fiksne olajšave pa kot znižanje višine zneska ob plačilu.

V tem delu diplome sem se osredotočila samo na sistem davčnih olajšav v okviru dohodnine. Če želimo sisteme dohodnine med državami primerjati, moramo upoštevati tri stvari: a) fiskalni pomen dohodnine, b) da tudi drugi deli sistema doklad in olajšav delujejo skupaj oz. v komplementarni vlogi s sistemom dohodnine in c) da je dejanski vpliv nekega sistema odvisen od strukture populacije, v okviru katere sistem preučujemo.

a) fiskalni pomen dohodnine

V Tabeli 6 so prikazani nekateri kazalci fiskalnega pomena dohodnine v analiziranih evropskih državah. Opazimo lahko kar precejšnje razlike. Velikost oz. pomen dohodnine v neki državi lahko merimo z naslednjimi kazalci: dohodnina kot % BDP in dohodnina kot % vseh davkov. Dohodnina kot % BDP v letu 2003 v preučevanih državah variira od 6,1 % v Sloveniji do 14,9 % v Islandiji.

Na splošno velja, da imajo najvišji delež dohodnine v BDP nordijske države, najnižje pa mediteranske. Prihodki iz naslova davkov pa niso tako variabilni kot dohodnina sama. Potemtakem lahko ugotovimo, da se države, katerih sistem dohodnine je bolj majhen, močneje zanašajo na druge vire dohodkov za državo. V Sloveniji in Franciji je dohodnina v letu 2003 prispevala le 14,9 % oz. 17,5 % k celotnim davkom, v primerjavi z Islandijo, ki ima med primerjanimi državami najvišji delež dohodnine v celotnih prihodkih iz naslova davkov. V Tabeli 6 torej lahko opazimo, da se delež dohodnine v davčnih prihodkih v primerjanih državah počasi, a vztrajno znižuje. Izjema je le Islandija.

Tabela 6: Dohodnina kot % BDP in kot % vseh davkov v izbranih državah v obdobju 1980–2003

Država	Dohodnina kot % BDP					Dohodnina kot % celotnih davkov				
	1980	1990	1995	2000	2003	1980	1990	1995	2000	2003
Italija	7,0	10,2	10,7	10,8	10,8	23,1	26,3	26,0	24,9	25,1
Slovenija	-	-	6,1	5,8	6,1	-	-	15,7	16,2	14,9
Islandija	6,8	8,6	10,0	13,6	14,9	23,1	26,9	31,1	34,6	37,6
Francija	4,7	4,5	4,9	8,0	7,6	11,6	10,7	11,4	18,0	17,5

Vir: Revenue Statistics, 2005; Statistični letopisi 1996, 2001, 2004 (za Slovenijo).

Država z relativno majhnim deležem dohodnine v vseh davkih, bo preko sistema dohodnine dosegla le majhno količino redistribucije. Vendar pa, ko govorimo o pravičnosti nekega sistema, je struktura sistema tista, ki je pomembna.

b) sistem dohodnine in ostali deli sistema

V mnogih državah sistem socialne varnosti deluje v komplementarni vlogi skupaj oz. poleg sistema dohodnine. Oba sistema se lahko prepletata (npr. otroški dodatki so lahko obdavčeni). Prav tako ni nujno, da je razlika med sistemoma povsem oz. vedno očitna. Če navedemo primer: znižanje davka, ki se ga lahko povrne in ki je odvisno samo od statusa, je v pogledu redistribucije povsem enako univerzalnemu otroškemu dodatkom.

Poleg same narave davčne sheme tudi druge sestavine nekega nacionalnega sistema dohodnine vsebujejo učinek horizontalnih instrumentov. Če navedemo primer: učinek obdavčenja dohodkov otrok skupaj z dohodki njihovih staršev je odvisen od definicije oz. opredelitve otroka znotraj sistema. V nekaterih državah v kategorijo otroka spadajo neporočene osebe vse do 30. leta starosti, iz česar lahko sklepamo drugačne učinke kot v državah, kjer so otroci definirani kot osebe, ki obiskujejo srednjo šolo in za katere je bolj izjema kot pravilo, da imajo neke

oprijemljive lastne dohodke. Podobno bo razpoložljivost davčnih olajšav za izdatke v zvezi s šolnino odvisna od pretežnosti privatnega izobraževanja v posamezni državi.

c) odvisnost sistema dohodnine in oblikovanje davčne osnove v okviru dohodnine od preučevane populacije

Med evropskimi državami obstajajo tudi precejšnje razlike med družinskimi strukturami in zaposlitvenimi vzorci. V študiji o družinskih obveznostih sta Millar in Warman (1996) razvila model treh družinskih tipov v Evropi: 1) anglo-skandinavski, 2) mediteranski in 3) centralni.

Prvega karakterizirajo visoke stopnje ločitev in neporočenosti, visoke stopnje zunajzakonskih rojstev, relativno visoka rodnost (razen Velike Britanije) in visoko število samskih gospodinjstev. Stopnje zaposlenosti žensk so precej višje kot v drugih dveh skupinah. Za mediteranski model so značilne nizke stopnje ločitev in neporočenosti, nizke stopnje zunajzakonskih rojstev, majhno število tistih, ki živijo sami, nizke stopnje prisotnosti žensk na trgu delovne sile in relativno nizka rodnost (razen Irske). Centralne države so nekje vmes med prej omenjenima ekstremoma, z višjimi stopnjami poročenosti kot na severu in nižjimi kot na jugu in z obratno situacijo glede neporočenosti. Ločitve niso tako pogoste kot na severu, ampak bolj kot na jugu, rodnost pa je višja kot na jugu in nižja kot na severu. Zaposlenost žensk je primerljiva z mediteranskimi državami, število samskih gospodinjstev pa s severnimi državami (O'Donoghue, Sutherland, 1998, str. 572).

Obstoječi davčni sistemi so odraz ne takoj očitne povezave s socialno strukturo neke države. Države z nizko stopnjo zaposlenosti žensk in stabilnimi zakoni predvidevajo finančno odvisnost v paru in usmerjajo davčne olajšave na pare z enim zaslužkom. Države z visoko stopnjo zaposlenosti žensk in visokimi stopnjami neporočenosti pa nasprotno predvidevajo finančno samostojnost posameznika in preferirajo neodvisno individualno obdavčenje.

Seveda pa ni nujno, da razvoj davčnega sistema sledi razvoju oz. spremembam na socialnem in ekonomskem področju.

Faktorji, kot so stopnje poročenosti in ločitev, rodnost, razdelitev dohodkov in brezposelnost, vplivajo na delež celotnega obdavčljivega dohodka, zasluženega s strani parov, pozicijo parov in otrok v celotni davčni redistribuciji. Pravzaprav vse to določa količino redistribucije, ki jo nek davčni sistem mora doseči, če želi doseči določene cilje v povezavi z življenjskim standardom družin in s tem otrok.

3.1 SLOVENIJA

V Sloveniji bomo pri dohodnini za leto 2005 prvič upoštevali nov zakon o dohodnini - ZDoh-1, ki bo stopil v veljavo s 1.1.2005. Do novega zakona je prišlo, ker je bilo potrebno odpraviti nekatere rešitve in določila obdavčenja, ki so skozi čas postala manj primerna, zastarela oz. ne dovolj dodelana, hkrati pa je bilo v nov zakon potrebno vgraditi večjo socialno komponento.

Nov zakon je prinesel kar nekaj novosti, ki jih bom na kratko predstavila v nadaljevanju. Pozornost sem namenila predvsem tistim spremembam, ki se nanašajo na davčne olajšave.

3.1.1 Subjekti obdavčitve

K plačevanju davka od dohodka, naloženega s strani države, so zavezani posamezniki, kar pomeni, da v Sloveniji poznamo individualno obdavčenje. Le v primeru dohodka iz kmetijske dejavnosti se davek v določeni meri lahko nanaša na celotno gospodinjstvo.

Naslednje kategorije dohodka so predmet obdavčitve davka od dohodka: osebni dohodek iz zaposlitve, dohodek iz kmetijske dejavnosti, dohodek iz poslovne dejavnosti, dohodek iz kapitala, dohodek od nepremičnin, dohodek iz lastniških pravic.

Ena od novosti, ki je bila uvedena z novim zakonom, je **načelo obdavčitve rezidentov po svetovnem dohodku** (od vseh obdavčljivih virov, ne glede na to, od kod je rezident prejel dohodek in kdo je izplačevalec) in nerezidentov po viru dohodka v Sloveniji. Ker to lahko vodi v dvojno obdavčitev dohodkov fizičnih oseb, je v zakon vgrajen tudi poseben mehanizem izogiba dvojni obdavčitvi v obliki priznavanja odbitka davka, plačanega v tujini.

3.1.2 Davčne olajšave v zvezi z družino

3.1.2.1 Standardne olajšave v obliki znižanja davčne osnove

Vsi davkoplačevalci so upravičeni do **splošne olajšave**, ki je namenjena vsem davkoplačevalcem pod pogojem, da drug rezident zanj ne uveljavlja posebne olajšave za vzdrževanega družinskega člana. Zmanjšanje letne davčne osnove za leto 2005 se prizna v višini 564.400 SIT oz. mesečno 47.033 SIT.

Osebne olajšave za posameznike z družinskimi odgovornostmi se priznajo:

- rezidentom invalidom s 100-odstotno telesno okvaro, in sicer zmanjšanje letne davčne osnove v višini 3.441.500 SIT oz. mesečno 286.791 SIT za leto 2005,
- rezidentu po 65. letu, in sicer zmanjšanje letne davčne osnove v višini 275.300 SIT oz. mesečno 22.791 SIT za leto 2005.

Posebne osebne olajšave pa se priznajo (Davki in predpisi, 2005):

- rezidentu, ki se izobražuje in ima status dijaka ali študenta, in sicer le-temu se pod določenimi pogoji prizna zmanjšanje davčne osnove v višini 1.200.000 SIT,
- osebam, ki vzdržujejo družinske člane; gre za t. i. **olajšavo za vzdrževane družinske člane** in ta znaša za leto 2005 v absolutnem znesku:
 1. za prvega otroka in za vsakega drugega vzdrževanega družinskega člana letno 474.900 SIT oz. mesečno 39.575 SIT; za vzdrževanega otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo in ima pravico do dodatka za nego otroka, letno za 1.720.800 SIT oz. mesečno za 143.400 SIT.
 2. za drugega vzdrževanega otroka se olajšava poveča za 41.300 SIT letno oz. mesečno za 3.442 SIT.

3. za tretjega vzdrževanega otroka se olajšava poveča za 213.400 SIT letno oz. mesečno za 17.783 SIT.
4. za četrtega vzdrževanega otroka se olajšava poveča za 385.500 SIT letno oz. mesečno za 32.125 SIT.
5. za petega vzdrževanega otroka se olajšava poveča za 557.600 SIT letno oz. mesečno za 46.467 SIT.
6. za vse nadaljnje vzdrževane otroke se olajšava poveča za 172.000 SIT letno oz. mesečno za 14.333 SIT glede na višino predhodnega vzdrževanega otroka .

Za vzdrževane družinske člane veljajo:

- zakonec, če nima lastnih sredstev za preživljanje oz. so ta manjša od priznane olajšave, in razvezani zakonec, če mu je bila s sodbo priznana pravica do preživnine,
- zunajzakonski partner pod enakimi pogoji kot zakonec,
- otroci:
 - do 18 let,
 - nad 18 let, če nadaljujejo šolanje ali če so prijavljeni na zavodu za zaposlovanje in živijo s starši v istem gospodinjstvu,
 - nad 26 let, če imajo status rednega študenta,
 - ne glede na starost - za delo nezmožen otrok,
- pastorek pod istimi pogoji kot otroci,
- vnuk, če nima staršev ali če je eden od njegovih staršev prav tako vzdrževana oseba,
- starši, če nimajo sredstev za preživljanje oz. so ta manjša od priznane olajšave in živijo z zavezancem v skupnem gospodinjstvu ali so v tuji oskrbi in zavezanec s potrdili o plačilu oskrbe lahko dokazuje olajšavo,
- član kmečkega gospodinjstva, ki sodeluje pri doseganju dohodka in mu je to edini vir dohodkov,
- po novem zakonu tudi brat ali sestra, če davkoplačevalec skrbi zanj na podlagi sodbe sodišča. S tem je bila odpravljena velika napaka prejšnjega zakona o dohodnini, ki te možnosti ni dopuščala (Končan, Jeraj, 2002, str. 68).

Kot lahko opazimo, so vse zgoraj omenjene olajšave tudi po novem zakonu ohranile obliko zmanjšanja davčne osnove. Novost pa je, da so sedaj določene v zneskih in ne več v odstotkih od povprečne bruto plače zaposlenih v Republiki Sloveniji. Zneski pa kot vidimo so že znani in se bodo enkrat letno usklajevali z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin.

V Tabeli 7 podajam odstotke olajšav za vzdrževane družinske člane, ki so veljali po starem zakonu in zneske te iste olajšave v SIT za leto 2005, ki veljajo po novem zakonu. Zaradi primerjave sem zneske olajšav za leto 2005 izrazila še v odstotkih od povprečne bruto plače zaposlenih v Republiki Sloveniji za leto 2005 (v nadaljevanju PP). Z upoštevanjem, da bo povprečna bruto plača v RS za leto 2005 znašala približno 3.420.000,00 SIT, so olajšave za vzdrževanje družinskih članov po novem zakonu višje, kot so bile doslej. Vsaj za leto 2005.

Tako bi po prej veljavnem zakonu o dohodnini ta olajšava za vzdrževanje enega otroka za leto 2005 znašala 342.000,00 SIT, za vzdrževanje dveh otrok pa 855.000,00 SIT. Po novem zakonu pa olajšava za enega otroka za leto 2005 znaša 474.900,00 SIT, za dva pa 991.100,00 SIT. Tudi če zneske olajšav za leto 2005 izrazimo kot odstotek od povprečne bruto plače za 2005, opazimo, da so ti odstotki višji kot po starem zakonu.

Tabela 7: Odstotki olajšav za vzdrževanje družinskih članov v preteklih letih in zneski olajšav v SIT in kot % PP za leto 2005

Olajšava za vzdrževanje	Odstotek olajšave v preteklih letih	Znesek olajšave za leto 2005 v SIT in kot % PP za 2005	Olajšava za vzdrževanje	Odstotek olajšave v preteklih letih	Znesek olajšave za leto 2005 v SIT in kot % PP za 2005
Zakonec	10	474.900 (= 13,9 % PP)	Štirje otroci	70 (10+15+20+25)	2.539.800 (= 74,3 % PP)
Eden od staršev	10	474.900 (= 13,9 % PP)	Pet otrok	100 (10+15+20+25+30)	3.572.300 (= 104,5 % PP)
Oba starša	20 (10+10)	949.800 (= 27,8 % PP)	1 otrok in zakonec	20 (10+10)	949.800 (= 27,8 % PP)
En otrok	10	474.900 (= 13,9 % PP)	2 otroka in zakonec	35 ((10+15)+10)	1.466.000 (= 42,7 % PP)
Dva otroka	25 (10+15)	991.100 (= 29 % PP)	Otrok-osebna nega	50	1.720.800 (= 50,3 % PP)
Trije otroci	45 (10+15+20)	1.679.400 (= 49,1% PP)	1 otrok + 1otrok-nega	60	2.237.000 (= 65,4 % PP)

Vir: Pintar, 2005, str. 38.

Novost je tudi, da pri uveljavljanju olajšave za vzdrževanje otroka do 18. leta starosti, lastna sredstva teh otrok ne bodo več zmanjševala višine olajšave. Izjema so prejeti dohodki iz premoženja. Če bo omenjene dohodke prejel vzdrževani otrok do 18. leta starosti, se bodo ti dohodki prišteli k dohodku tistega od staršev, ki bo za navedenega otroka uveljavljal olajšavo za vzdrževanje. V primeru, da noben od staršev ne bo uveljavljal olajšave za vzdrževanje, pa tistemu od staršev, ki ima višje dohodke.

Do sedaj je veljalo, da se za vzdrževanje otroka do 26. leta starosti lahko uveljavlja olajšavo, če ta otrok nima rednih dohodkov iz zaposlitve ali iz opravljanja dejavnosti. Po novem zakonu se za dohodek iz zaposlitve šteje tudi družinska pokojnina. Zato za omenjene otroke, ki so starejši od 18 let in prejemajo družinsko pokojnino, ne bo več priznana olajšava za vzdrževanje družinskih članov. Kot dohodek iz zaposlitve pa se po novem štejejo tudi prejemki, prejeti prek študentskega servisa.

Po novem zakonu pa ne smemo pozabiti tudi na določbo 105. člena zakona. Ta določa, da se davkoplačevalcu, za katerega nekdo drug uveljavlja olajšavo za njegovo vzdrževanje, splošna olajšava ne prizna. To pomeni, da družinskemu članu, za katerega bomo uveljavljali olajšavo za vzdrževanje, pri njegovi napovedi (če jo bo moral oddati) splošna olajšava ne bo upoštevana (Pintar, 2005, str. 39).

3.1.2.2 Nestandardne olajšave za različne izdatke, vključno za izdatke v zvezi z družino

Tudi nestandardne olajšave za različne namene so v obliki odbitka pred obdavčljivo osnovo. Te olajšave lahko po novem zakonu znašajo največ 2 % letne davčne osnove zavezanca in ne več 3 % kot po starem zakonu. Ta olajšava pomeni znižanje osnove za določene izdatke.

Omenila bom samo tiste, ki so povezane z družinskim statusom (Bizovičar, 2005, str. 18):

- prispevki in premije za socialno varnost, zdravila, zdravstvene in ortopedske pripomočke,
- nakup učbenikov in druge strokovne literature (tudi za vzdrževane otroke) ter programske opreme,
- šolnina,
- nakup, gradnja, vzdrževanje stanovanja,
- izdatki za humanitarne, kulturne, izobraževalne, znanstvene, raziskovalne, športne, ekološke, religiozne namene.

3.1.3 Davčne stopnje za leto 2005

Spremenjena pa je tudi **lestvica za odmero dohodnine**, in sicer je število davčnih razredov zmanjšano s sedanjih 6 na 5 davčnih razredov, najnižja stopnja dohodnine je znižana s sedanjih 17 % na 16 %, najvišja stopnja pa ostaja nespremenjena v višini 50 %.

Tabela 8: Dohodninska lestvica za davčno leto 2005

Če znaša neto letna davčna osnova v tolarjih		Znaša dohodnina v tolarjih
Nad	Do	
	1.300.000	16 %
1.300.000	2.540.000	208.000 + 33 % nad 1.300.000
2.540.000	5.140.000	617.200 + 38 % nad 2.540.000
5.140.000	10.330.000	1.605.200 + 42 % nad 5.140.000
10.330.000		3.785.000 + 50 % nad 10.330.000

Vir: Davki in predpisi, 2005.

3.2 FRANCIJA

Rezidenti so obdavčeni glede na svetovni dohodek. Nerezidenti so obdavčeni le za dohodek, ki je pridobljen v Franciji. Obdavčljivi dohodek je vsota neto zneskov dohodkovnih kategorij nekega davkoplačevalca, ki so obdavčeni po progresivnih stopnjah.

Obdavčljivi dohodki so naslednji: dohodek iz zaposlitve, iz poslovanja, iz nepremičnin, iz kmetijstva, iz strokovnih storitev, iz investiranja in iz dohodka iz kapitalskih dobičkov.

3.2.1 Subjekti obdavčitve

Davek na dohodek fizičnih oseb se namesto na vsakega zakonca posebej nanaša na gospodinjstvo. Posamično davčno ocenjevanje je zgolj izjema. Obdavčljivi dohodek gospodinjstva je sestavljen iz dohodka para in dohodkov njunih neporočenih otrok, mlajših od 18 let.

Neporočene posameznike, ki živijo skupaj s partnerjem vsaj 3 leta, se v davčne namene obravnava enako kot zakonce. Osnovni namen obdavčenja celotnega gospodinjstva je v sistemu družinskega količnika. Po tem sistemu je davkoplačevalec glede na velikost družine upravičen do določenega števila delov, rezultat katerih je znižanje obdavčitve. (European Tax Handbook 2005).

3.2.2 Davčne olajšave v zvezi z družino

3.2.2.1 Znižanje davčne osnove

Olajšave, povezane z družinsko situacijo davkoplačevalca so naslednje:

- če je ločeni zakonec obravnavan posamezno v davčnem sistemu, lahko uveljavlja olajšavo ob plačevanju preživnine bivšemu zakoncu in ob plačevanju preživnine za otroke. Preživnine se štejejo kot obdavčljivi dohodek pri tistem zakoncu, ki jo prejema.
- kjer si otrok ustvari lastno družino, vendar ga še vedno vzdržujejo starši. V tem primeru je davkoplačevalec upravičen do olajšave v višini 4.410 EUR letno na odvisnega otroka (v letu 2005).
- davkoplačevalci, ki so invalidi ali imajo 65 let in katerih neto obdavčljivi dohodek ne presega 10.310 EUR, lahko uveljavljajo olajšavo v višini 1.674 EUR letno. Zmanjšanje je omejeno do višine 837 EUR letno, če je celotni neto dohodek med 10.310 EUR in 16.650 EUR in podvojeno, če oba zakonca izpolnujeta pogoje.

3.2.2.2 Znižanje davka

Najpomembnejša znižanja davkov v povezavi z družino:

- Starši, katerih otroci obiskujejo srednjo šolo oz. študirajo, so upravičeni do znižanja davka v višini od 61 do 183 EUR na otroka, odvisno od ravni in vrste izobraževanja. Stroški, povezani z dnevnim varstvom otroka pod 7. leti starosti so prav tako podlaga za znižanje davka, in sicer v višini 25 % omenjenih stroškov, navzgor omejenih do 2.300 EUR letno na otroka. Oba zakonca morata biti zaposlena, da je družina upravičena do takšnega znižanja davka (European Tax Handbook 2005).

3.2.3 Sistem družinskega količnika

Bruto obdavčljivi dohodek je definiran kot seštevek vseh kategorij dohodka. Od obdavčljivega dohodka odštejemo vse osebne olajšave in zmanjšanja in dobimo neto obdavčljivi dohodek, ki ga potem delimo z družinskim koeficientom, da dobimo neto davčno obveznost na koeficient (del). Na ta rezultat se potem aplicira davčna stopnja, ki jo razberemo iz tabele davčnih stopenj. Tako izračunano davčno obveznost, potem še pomnožimo z istim koeficientom, da dobimo bruto davčno obveznost. Ta dolg postopek se lahko nadomesti z uporabo enostavne formule za izračun, ki postopek precej skrajša.

Ko imamo enkrat določeno bruto davčno obveznost, so potrebni še številni popravki, da lahko določimo neto davčno obveznost.

3.2.3.1 Tabela s koeficienti

Spodnja tabela, katere namen je olajšati progresijo davka od dohodka fizičnih oseb za določene davkoplačevalce, je prilagojena najpogostejšim družinskim situacijam.

Tabela 9: Seznam koeficientov glede na status davčnega zavezanca v Franciji za leto 2004

Status	Koeficient (število delov)
Samski, ločeni ali ovdoveli brez otrok	1
Samski, ločeni ali ovdoveli z 1 otrokom nad 18 let, invalidi in vojni veterani	1,5
Poročene osebe brez otrok, samske ali ločene osebe z 1 otrokom	2
Poročene ali ovdovele osebe z 1 otrokom, samske ali ločene osebe z 2 otrokoma	2,5
Poročene ali ločene osebe z 2 otrokoma	3
Samske ali ločene osebe s 3 otroki	3,5
Poročene ali ovdovele osebe s 3 otroki	4
Samske ali ovdovele osebe s 4 otroki	4,5
Poročene ali ovdovele osebe s 4 otroki	5
Samske ali ločene osebe s 5 otroki	5,5
Poročene ali ovdovele osebe s 5 otroki	6
Samske ali ločene osebe s 6 otroki	6,5

Vir: European Tax Handbook 2005; European Taxation Database, 2005.

Vsaka samska oseba prispeva 1 del, prav tako poročena mož in žena prispevata vsak po 1 del. Prva dva otroka poročenega para prispevata vsak po pol dela. Vsak nadaljnji otrok (vključno s tretjim) prispeva še po 1 del vsak. V primeru samske osebe pa prvi otrok šteje dvakrat po pol dela, torej skupaj 1 del. Drugi otrok prispeva pol dela, vsak nadaljnji otrok po tem pa še po en del vsak (Letablier, 2003, str. 8).

3.2.3.2 Formula za izračun

Naslednja formula omogoča enostaven izračun ocene dohodka iz leta 2004 v letu 2005 (pred popravki). Črka I označuje neto obdavčljivi dohodek in C označuje število delov, ki izhaja iz sistema družinskega količnika. Zato bo imel davkoplačevalec z dohodkom 30.000 EUR in družinskim koeficientom 3, vrednost razmerja I/C enako 10.000 EUR.

Tabela 10: Dohodninska lestvica za Francijo za leto 2004

Vrednost I/C (v EUR)	Bruto davek
do 4.334	0
4.334 - 8.524	(I*0,0683) - (296,01*C)
8.524 - 15.004	(I*0,1914) - (1.345,32*C)
15.004 - 24.294	(I*0,2826) - (2.713,68*C)
24.294 - 39.529	(I*0,3738) - (4.929,29*C)
39.529 - 48.747	(I*0,4262) - (7.000,61*C)
nad 48.747	(I*0,4809) - (9.667,07*C)

Vir: European Tax Handbook 2005; European Taxation Database, 2005.

Zato je za zgoraj omenjenega davkoplačevalca davek izračunan na naslednji način:
 $(30.000 * 0,1914) - (1.345,32 * 3) = 1.706,04$ EUR.

Pomembno je poudariti, da so olajšave, ki izhajajo iz sistema družinskega količnika, ponekod omejene oz. z drugimi besedami, obstajajo omejitve glede tega, koliko se lahko davek zniža kot rezultat delov, ki jih prispevajo vzdrževani otroci oz. druge vzdrževane osebe v družini, in sicer: za vsakega pol dela, ki ga prispeva vzdrževani otrok ali druga vzdrževana oseba in presega začetni en del (samski) ali začetna dva dela (poročeni), znižanje ne sme preseči zneska 2.121 EUR (to velja za dohodek obdavčen v letu 2005). V primeru samohranilca z enim odvisnim otrokom pa je znižanje omejeno do višine 3.670 EUR (v 2005) za prvi dve polovici dela – skupaj 1 del, ki ju prispeva prvi odvisni otrok samohranilca.

Potemtakem za ločene osebe z dvema otrokoma in družinskim koeficientom 2.5 dela, olajšava ne sme preseči 5.791 EUR (3.670 EUR za prvi dve polovici dela (prispeva 1. otrok samske osebe) + 2.121 EUR za preostalega pol dela (prispeva 2. otrok)).

Te omejitve znižanja pa se izvedejo samo v primeru, če obdavčljivi neto letni dohodek družine preseže določene dohodkovne prage, ki pa so spet določeni v odvisnosti od tipa družine, kot je prikazano v naslednji tabeli. Prikazane so najpogostejše situacije.

Tabela 11: Dohodkovni pragi (v EUR) na katere se nanašajo omejitve znižanja davka

Tip družine	Število delov							
	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5
Poročeni par	-	-	56.972	65.351	-	80.995	-	91.638
Samski, ločeni z odvisnimi otroki	-	34.783	41.838	-	51.786	-	61.793	-
Samski, ločeni, s partnerjem in z odvisnimi otroki	32.675	40.498	45.822	50.482	-	58.764	-	68.771

Vir: European Tax Handbook 2005.

3.2.3.3 Davčne stopnje

Za oceno dohodka iz leta 2004 v ocenjevalnem letu 2005 so bile progresivne davčne stopnje za davek od dohodka naslednje:

Tabela 12: Pregled davčnih stopenj glede na davčno osnovo na koeficient v Franciji za leto 2004

Obdavčljivi dohodek (na del) (v EUR)	Stopnja (%)
do 4.334	0
4.334 - 8.524	6,83
8.524 - 15.004	19,14
15.004 - 24.294	28,26
24.294 - 39.529	37,38
39.529 - 48.747	42,62
nad 48.747	48,09

Vir: European Tax Handbook 2005; European Taxation Database, 2005.

3.3 ITALIJA

Za Italijo podobno kot za Slovenijo velja, da za davčno leto 2005 velja nova zakonodaja, ki jo bom tudi predstavila v nadaljevanju.

3.3.1 Subjekti obdavčitve

Rezidenti so zavezani k plačevanju davka na dohodek na podlagi njihovega svetovnega dohodka. V primeru, da imajo davkoplačevalci tudi dohodke iz poslovanja, pa so zavezani tudi k plačevanju lokalnih oz. regionalnih davkov. Viri dohodnine vključujejo naslednje skupine dohodkov: dohodek iz zaposlitve, dohodek iz nepremičnin, dohodek iz investiranja, dohodek iz strokovnih storitev, dohodek iz poslovanja in drugih dohodkov (European Tax Handbook 2005).

Koncept družine kot davčne enote je nepoznan v italijanskem zakonu. Zakonci so torej obdavčeni posamično glede na njihov zaslužek od dela. Vsak zakonec je obdavčen glede na polovico njunega skupnega dohodka ter polovico dohodka njunih mladoletnih otrok.

3.3.2 Davčne olajšave v zvezi z družino

3.3.2.1 Znižanje davčne osnove

Do nedavnega so v Italiji uporabljali znižanje davka kot osnovno obliko osebnih olajšav v zvezi z družino, in sicer:

- a) za odvisnega (vzdrževanega) zakonca; če dohodek enega od zakoncev ne presega 2.840,51 EUR je dovoljeno znižanje glede na sledečo razpredelnico.

Tabela 13: Znižanje davka za vzdrževanega zakonca v Italiji v letu 2004 v EUR

Celotni dohodek	Znižanje davka (EUR)
do 15.494	546,18
15.494–30.987	496,60
30.987–51.646	549,42
nad 51.646	422,23

Vir: European Tax Handbook 2004.

- b) za vsakega vzdrževanega otroka ali drugega vzdrževanega sorodnika pa v višini 285,08 EUR mesečno; ta znesek se poveča za 123,95 EUR v primeru vzdrževanja otroka pod 3. leti starosti. Če letni dohodek davkoplačevalca ne presega 51.646 EUR, pa se znižanje davka za prvega otroka poveča na 303,68 EUR mesečno in za vsakega dodatnega otroka na 336,73 EUR mesečno. To znižanje se omogoči v celoti tistemu od staršev, ki je zaposlen; če pa sta zaposlena oba, se znižanje davka prerazporedi v razmerju 50:50 ali v drugačnem razmerju, odvisno od dogovora. Znesek znižanja davka se podvoji za odvisnega otroka, če:

- davkoplačevalec hkrati vzdržuje tudi svojega partnerja,
- gre za ovdovelega starša,
- gre za otroke, ki jih vzdržuje davkoplačevalec, ki je ločen,
- gre za samohranilca ali starše, ki vzdržujejo posvojene otroke in rejence.

Kot sem že omenila, pa bodo olajšave za družinske člane v davčnem letu 2005 v obliki znižanja davčne osnove. Olajšava v višini 3.200 EUR letno je zagotovljena za vzdrževanje odvisnega zakonca. Olajšava v višini 2.900 EUR letno je zagotovljena za vsakega vzdrževanega otroka. Te olajšave se še povišajo do višine 3.450 EUR letno za vzdrževanje otrok, mlajših od treh let in do višine 3.700 EUR letno za invalidne otroke in do višine 3.200 EUR letno pri samohranilcih (samo za prvega otroka).

Zgoraj omenjena olajšava je možna le pod pogojem, da zakonec in otroci nimajo skupnega letnega dohodka, ki bi presegal 2.840,51 EUR pred osebni olajšavami. Znesek olajšave se izračuna po naslednji formuli: $(78.000 + \text{zmanjšanja} - \text{celotni dohodek}) / 78.000$. Če je rezultat 0 ali manj, ni nobene olajšave. Če je 1 ali več, se olajšava v celoti uveljavi. Če je med 0 in 1, so pomembne prve štiri decimalke, saj le-te določajo višino olajšave.

3.3.2.2 Znižanje davka

Tako po stari kot tudi novi zakonodaji pa se še vedno zagotavlja znižanje davka v višini 19 % nastalih stroškov za naslednje izdatke povezane z družino:

- stroški za operacije, specialiste in zdravstvene pripomočke nad določeno višino,
- stroški za srednješolsko in univerzitetno izobrazbo, ki ne presegajo zneska državne šolnine.

3.3.3 Davčne stopnje

Tabela 14: Davčne stopnje veljavne v letu 2006 za dohodek iz leta 2005 v Italiji

Dohodek (EUR)	Stopnje (%)
do 26.000	23
26.000–33.500	33
33.500–100.000	39
nad 100.000	43

Vir: European Tax Handbook 2005.

Glede na prejšnjo zakonodajo se je zmanjšalo število davčnih razredov v davčni lestvici iz 5 na 4 razrede. Zgornje davčne stopnje se povečajo še za regionalni davek, ki variira v razponu od 0,9 % do 1,4 %. Stopnja se lahko še dodatno poviša z občinskim ali provincialnim davkom, ki ga določi vsaka provinca sama zase, in sicer se višina le-tega giblje do višine 0,5 %.

3.4 ISLANDIJA

3.4.1 Subjekti obdavčitve

Posamezniki so obvezani plačevati davek na dohodek tako na državni kot tudi na lokalni ravni. Skoraj vse vrste dohodkov so obdavčene posamezno. Islandija ima proporcionalne davčne stopnje tako za državne kot za lokalne davke. Obdavčljivi dohodek je razdeljen v tri glavne kategorije: A) dohodki iz plač in zaslužkov, B) dohodki iz poslovanja in samostojne ekonomske dejavnosti, C) dohodek iz investiranja, vključujoč dividende, obresti in kapitalske dobičke.

Državni davek za dohodek iz leta 2004 je znašal 25,75 %, povprečna stopnja za lokalni davek pa je znašala 12,83 %. Celotna povprečna davčna stopnja je bila torej 38,58 %. Letni dohodek nad 4.191.686 ISK (47.572,8 EUR) za samsko osebo in podvojena vsota tega zneska za pare se obdavčuje dodatno po stopnji 4 %. Ta stopnja bo za davčno leto 2005 znižana na 2 %, z davčnim letom 2006 pa bo ukinjena (European Tax Handbook 2005).

Davčna enota je posameznik. Dohodek, ki ne izhaja iz zaposlitve pri poročenem paru, se obdavčuje skupaj. Dohodek otroka, mlajšega od 16 let, ki ni dohodek iz zaposlitve, se obdavči skupaj z dohodkom tistega od staršev, ki ima višji dohodek – če sta starša poročena, drugače pa z dohodkom tistega od staršev, ki prejema otroški dodatek za tega otroka. Dohodek otroka, ki izhaja iz zaposlitve in presega 93.325,00 ISK (1.059,2 EUR), ocenjen v letu 2005, se vedno obdavči v rokah otroka po posebni stopnji (4 % državnega in 2 % občinskega oz. lokalnega davka na dohodek.)

3.4.2 Davčne olajšave v zvezi z družino

3.4.2.1 Znižanje davčne osnove

Ne obstajajo nikakršne olajšave za vzdrževane otroke in ostale vzdrževane osebe.

3.4.2.2 Znižanje davka

Vsi posamezni davkoplačevalci so upravičeni do osnovnega osebnega znižanja davka v okviru davka na dohodek. Znesek tega znižanja je bil v ocenjevalnem letu 2005 (davčno leto 2004) 329.928 ISK (3.744,46 EUR). Če je znižanje davka višje od izračunanega davka, se presežek prenese na plačilo lokalnega davka na dohodek. Če tudi po plačilu slednjega še vedno obstaja presežek, se le-ta odpiše. V primeru poročene osebe se neporabljeno znižanje davka lahko prenese na znižanje davka zakonca.

3.4.3 Lokalni davek na dohodek

Lokalni davek se prav tako nanaša na dohodek posameznika. Tu ni nobenih osebnih olajšav. Kot pa sem že prej omenila, se presežek znižanja davka nad davčno obveznostjo pri državnem davku lahko prenese na lokalni davek.

Stopnje variirajo med 11,24 % in 13,03 %; povprečna davčna stopnja za davčno leto 2004 je znašala 12,83 % (European Tax Handbook 2005).

3.5 PREGLED IN PRIMERJAVA OBSTOJEČE PRAKSE V IZBRANIH EVROPSKIH DRŽAVAH

Številne evropske države poskušajo vsaka preko svojega davčnega sistema doseči povečanje blaginje vseh otrok za razliko od drugih držav, katerih podpora je namenjena le določenim otrokom (npr. otrokom iz revnih družin). V Evropi namreč otroke vsesplošno dojemajo kot skupno odgovornost staršev in družbe, katere sestavni del so. Precej radodarne in neobdavčene

podpore družinam so prav gotovo zelo pomembne pri preprečevanju padca številnih otrok in družin pod prag revščine.

Pogosta praksa v evropskih državah, v katerih se kot osnovna davčna enota jemlje družina kot celota, je posledica zavedanja dveh ciljev; horizontalne enakosti na eni strani in enakosti med spoloma na drugi. Države se med seboj razlikujejo po tem, ali sledijo prvemu ali drugemu cilju. Kot kaže, v zadnjih letih enakost med spoloma pridobiva na veljavi, saj gre trend v Evropi v zadnjih letih proti individualnemu obdavčenju. Enakost med spoloma ima še posebej veliko vlogo v skandinavskih državah, torej tudi v Islandiji, kjer davčni sistem, ki je precej progresiven, povzroča, da je veliko bolj zaželeno, da poročena ženska sodeluje na trgu dela, kot pa da bi moral mož namesto tega delati večje število ur. Spet v drugih državah, kot je npr. Nemčija, pa gredo trendi v obratni smeri. Tam je velik poudarek na neplačanem delu, ki ga ženske opravljajo doma, in še vedno poudarjajo tradicionalni model moža kot vzdrževalca družine. Tudi ekonomske okoliščine žensk kot mater so v Evropi boljše kot drugje po svetu. Da bi ženske lahko množično sodelovale na trgu dela, je še kako pomembna širše sprejeta ideja enakosti med spoloma. Organizacija delovnega dne je postala občutljiva na zahteve družinskega življenja, kar je olajšalo kombiniranje prisotnosti na trgu dela in odgovornosti za družino. Prihaja do tega, da številne države dopolnjujejo finančne podpore družinam z ukrepi, ki so družini prijazni, kot npr. krajši delovni teden, podaljšan starševski dopust, ki omogoča tako moškim kot ženskam, da preživijo več časa z otroki. Tako so npr. v Franciji uvedli 35-urni tedenski delovnik, očetovske dopuste so v zadnjih letih podaljšali v Franciji, Islandiji, Sloveniji in tudi v Italiji.

Če upoštevamo, da v Evropi uporabljajo davčni sistem za povečevanje blaginje družin, lahko tega označimo za instrument družinske politike. Številne evropske države usmerjajo davčne olajšave neposredno na otroke, ne upoštevajoč poročni status njihovih staršev; spet druge pa preferirajo znižanje davka zaradi otrok glede na družinski status (npr. Italija). Odločitev za specifične ukrepe v prid otrokom in družinam temelji na spoznanju, da potrebujejo davkoplačevalci, ki vzdržujejo otroke, več dohodka za ohranitev življenjskega standarda kot pa posamezniki in pari brez otrok. Poleg otrok in družinskega statusa je glavni element vodenja davčnih sistemov po Evropi distribucija dohodka med dohodkovno podobnimi družinami, ki pa se razlikujejo v svoji sestavi. Davčne olajšave v prid družinam z otroki se torej nagibajo bolj k horizontalni kot vertikalni redistribuciji.

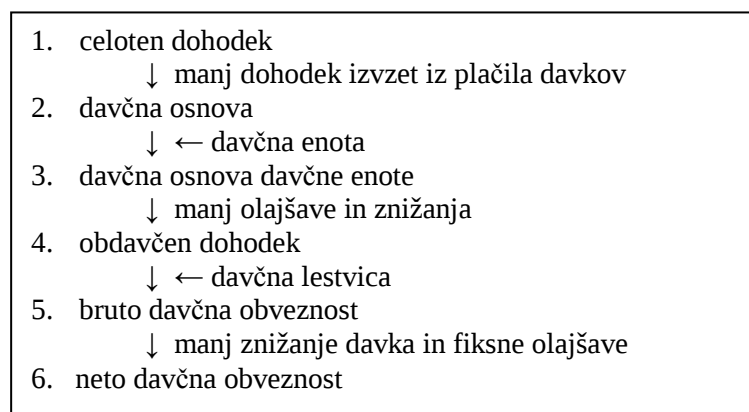
Izenačenje življenjskega standarda med družinami se lahko doseže na številne načine in skozi različne kombinacije uporabljenih instrumentov. O'Donoghue in Sutherland (1998, str. 579) sta razdelila evropske davčne sisteme v 4 razpoznavne tipe:

- sistem z individualnim obdavčenjem parov in z manj instrumenti v davčnem sistemu za podporo družinam,
- sistem z individualnim obdavčenjem, ki je kombiniran s številnejšimi instrumenti, ki podpirajo družine kot so npr. znižanje davkov in olajšave za otroke, zakonce ali samohranilce,
- sistem s skupinskim obdavčenjem, ki je na izbiro,
- sistem z obveznim skupinskim obdavčenjem.

Na kratko bom opisala, kako so davčni instrumenti povezani z družino, uporabljeni v izbranih državah Evrope. Poudarek bo na elementih nacionalnih davčnih sistemov, ki zagotavljajo olajšave za zakonce, otroke in redistribucijo dohodka znotraj družine.

V naslednji shemi so opredeljene glavne sestavine izračuna dohodnine. Davčno osnovo lahko povežemo s strukturo družine tako, da so iz osnove izvzeti dohodki povezani z družinskim statusom (npr. otroški dodatki) ali da se osnova zniža za izdatke za potrošnjo, povezano z družino. Davčna enota je enota, v okviru katere se agregira davčna osnova. V praksi je ocenjena enota ponavadi ali posameznik, par ali par plus odvisni otroci. Osebne olajšave, ki so povezane z velikostjo in sestavo družine se odštejejo od davčne osnove enote in tako pridemo do obdavčljivega dohodka. Na obdavčljiv dohodek se aplicira davčna stopnja v okviru davčnega razreda in tako pridemo do bruto davčne obveznosti. Na koncu od le-te odštejemo še znižanja davkov in olajšave za določeno vrsto izdatkov in dobimo neto davčno obveznost.

Slika 4: Shema sestavin za izračun dohodnine

Vir: O'Donoghue, Sutherland, 1998, str. 573.

3.5.1 Davčna enota

Davčni sistemi v EU se med seboj razlikujejo po tem, ali uporabljajo kot osnovno davčno enoto posameznika, par ali par plus odvisni otroci. V Evropi se je v zadnjih dvajsetih letih splošni trend gibal v smeri individualnega in stran od skupinskega obdavčenja. Od leta 1970 naprej se je poleg številnih držav tudi Italija odločila za ta korak in opustila skupinsko obdavčenje dohodkov od dela. Nekaj je tudi držav, ki imajo še vedno skupinsko obdavčenje, kot npr. Francija, spet druge nudijo izbiro med individualnim in skupinskim obdavčenjem. Redke pa so države, ki uporabljajo kombinacijo individualnega in skupinskega obdavčenja.

Francija je ena izmed redkih držav z zakonsko določenim skupinskim obdavčenjem za pare pri vseh vrstah dohodkov. Vendar pa se, kot sem že prej omenila metode skupinskega obdavčenja med seboj razlikujejo. V Franciji je dohodek skupinsko obdavčen z uporabo sistema družinskega količnika, poznamo pa še cepitveni sistem (Portugalska, Nemčija) in agregatno obdavčenje (Luksemburg). Medtem ko slednji dve metodi ponavadi preferirata pare pred posamezniki in starši z otroki, pa francoski sistem družinskega količnika obravnava vse tipe družin bolj

velikodušno kot pa kateri koli davčni sistem v EU državah. Iz Tabele 15 pa lahko razberemo, kakšna je bila situacija v analiziranih državah v letu 2004.

Tabela 15: Tipi obdavčenja v izbranih državah v letu 2004

Država	Tip obdavčenja parov	Dohodek otrok vključen?
Italija	Individualno za dohodke od dela, vsak posameznik je obdavčen še glede na polovico skupnega dohodka in polovico dohodkov otrok	Da , polovica dohodkov otroka se pripiše vsakemu od staršev, kjer je potem obdavčen
Slovenija	Individualno	Da
Islandija	Individualno , razen dohodkov, ki ne izhajajo iz dela- ti so obdavčeni skupinsko	Da , dohodek otroka pod 16 let, ki ne izhaja iz dela, se obdavči z dohodkom tistega od staršev, ki ima višji dohodek oz. če sta ločena, s tistim, ki prejema otroški dodatek
Francija	Skupinsko - uporaba sistema družinskega količnika	Da

Vir: European Tax Handbook 2005.

Kot lahko razberemo iz Tabele 15, nekatere države razširijo davčno enoto tako, da le-ta vključuje tudi dohodke otrok. V Franciji so neporočeni otroci z nizkimi dohodki vključeni v sistem družinskega količnika in s tem se njihov dohodek oceni skupaj z dohodki staršev.

3.5.2 Davčna osnova

Večina držav izvzema iz davčne osnove nekatere z družino povezane dohodke oz. transferje. Otroški dodatki kot primer so v večini držav v celoti ali vsaj delno izvzeti iz davka na dohodek (velikokrat to temelji na tezi, da so le-ti nadomestilo za davčne olajšave). To velja za vse analizirane države. Socialni prejemki, ki so podvrženi dohodkovnemu preizkusu, so prav tako v glavnem izvzeti.

3.5.3 Znižanje davčne osnove in znižanje davka

Uporaba obojih zaradi upoštevanja razlik med družinami močno variira med posameznimi državami, kot lahko razberemo iz Tabele 16. Znižanje davka kot osnovni element podpore otrokom je bilo do nedavnega možno opaziti v Italiji. Po letu 2005 pa so tudi v Italiji začeli uporabljati znižanje davčne osnove. Opazimo lahko tudi, da so v izbranih državah pogostejši selektivni otroški dodatki.

Tabela 16: Davčne olajšave v zvezi z družino v izbranih državah v letih 2004 in 2005

Država	Znižanje davčne osnove (tax allowance)	Znižanje davka (tax credit)	Univerzalni otroški dodatek?
Italija (2005)	- olajšava za vzdrževane otroke (2005) - olajšava za vzdrževanega zakonca (2005)	-	Ne
Slovenija (2005)	-učencem in študentom za prejemke od dela preko študentskih servisov -olajšava za vzdrževane družinske člane	-	Ne
Islandija (2004)	-	-presežek osnovne olajšave, ki presega višino davka, se lahko prenese na zakonca ali za plačilo lokalnega davka	Ne
Francija (2004)	-olajšava ob plačevanju preživnine za otroka -kjer si otrok ustvari lastno družino, vendar ga še vedno vzdržujejo starši	-	(Da) 2+otroci

Vir: European Tax Handbook 2005; Taxing Wages, 2003; Davki in predpisi, 2005 (za Slovenijo).

3.5.4 Znižanja za potrošnjo, povezano z družino in fiksne olajšave

V Tabeli 17 lahko vidimo, katere evropske države imajo v svojem sistemu nestandardne olajšave v obliki znižanja davčne osnove za potrošnjo, ki je povezana z družinskim statusom, in fiksne olajšave za določeno vrsto izdatkov, ki pa so v obliki znižanja davka, torej se odštejejo od bruto davčne obveznosti.

Tabela 17: Nestandardne olajšave za izdatke, ki so povezani z družinskim statusom v izbranih državah v letih 2004 in 2005

Država	Izobraževanje otrok	Varstvo otrok	Olajšave za druge izdatke v zvezi z družino
Italija (2005)	- olajšava za izdatke za srednješolsko in univerzitetno izobraževanje (19 % izdatkov)	-	- za specialiste, operacije in medicinske izdatke (19 % izdatkov)
Slovenija (2005)	- olajšava za nakup učbenikov in strokovne literature (2 % osnove) - šolnina (2 % osnove)	-	- prispevki za soc. varnost, zdravst. in ortopedske pripomočke (2 %) - nakup ali gradnja stanovanja (2%) - izdatki za humanitarne, kulturne, izobraž., znanstv., športne namene (2%)
Islandija (2004)	-	-	-
Francija (2004)	- olajšava za izdatke za srednješolsko in univerzitetno izobraževanje	- olajšava za izdatke v zvezi z dnevnim varstvom otrok pod 7. leti starosti	-

Vir: Taxing Wages 2003; European Tax Handbook 2005; Davki in predpisi, 2005 (za Slovenijo).

Številne države omogočajo znižanje davka za izdatke v zvezi s šolanjem otrok in za izdatke z otroškim varstvom. V Italiji lahko uveljavljajo znižanje davka za delež stroškov šolnine za otroke, ki obiskujejo državne šole in fakultete. V Franciji je prav tako možno uveljavljati olajšavo za srednješolsko in univerzitetno izobrazbo otrok, vendar gre v slednjem primeru za znižanje davčne osnove. Tudi v Sloveniji bo v letu 2005 veljala olajšava za šolnino v višini 2 % davčne osnove.

Pomembno znižanje v zvezi z družino predstavljajo stroški za varstvo otrok. Stroški, povezani z dnevnim varstvom otroka pod 7. leti starosti, so v Franciji podlaga za znižanje davka, in sicer v višini 25 % omenjenih stroškov.

3.5.5 Davčna lestvica

Kot sem že omenila, progresivnost davčne lestvice povzroča, da vrednost družinskega davčnega prihranka narašča z dohodkom. V Tabeli 18 lahko vidimo, da obstajajo velike razlike med davčnimi shemami v evropskih državah.

Tabela 18: Davčne sheme v izbranih državah v 2004 in 2005

Država	Število razredov znotraj davčne lestvice	Minimalna stopnja	Maksimalna stopnja
Italija (2005)	4	23 %	43 %
Slovenija (2005)	5	16 %	50 %
Islandija (2004)	enotna shema	25,75 % (državna raven); 12,83 % (lokalna raven)	
Francija (2004)	7	0 %	48,09 %

Vir: European Tax Handbook 2005.

S tem pregledom lahko med evropskimi državami opazimo nekatere splošne podobnosti in razlike med davčnimi instrumenti, povezanimi z družino.

V Tabeli 19 povzemam glavne tipe instrumentov sistema dohodnine z vidika petih elementov. Države razporedimo v štiri skupine, in sicer jih razporedimo glede na to, ali imajo skupinsko ali individualno obdavčenje. Razporeditev temelji na obstoju oz. neobstoju določenih instrumentov v nekem sistemu dohodnine, ne pa na podlagi širine oz. obsega redistribucije znotraj nekega sistema.

Tabela 19: Tipi obdavčitve parov, stopnje zaposlenosti poročenih žensk in rodnost v izbranih državah

Dežela	Skupinsko obdavčenje	Znižanje davčne osnove in znižanje davka			Znižanje davka za izdatke v zvezi z družino	Stopnja zaposlenosti poročenih žensk (2004)	Stopnja rodnosti (2003)
		Otroci	Pari	Samohranilec			
Italija (B)		*	*	*	*	36,8	1,29
Slovenija(B)		*	*		*	58,6	1,22
Islandija (A)			*			75,0	1,99
Francija (D)	*	*	*		*	49,3	1,89

Vir: Population and Social Conditions, 2005; Recent Demographic developments in Europe, 2003;

European Tax Handbook 2005.

Prva skupina (Skupina A) vključuje države z najmanj družinskimi davčnimi instrumenti znotraj sistema dohodnine. Te države imajo neodvisno individualno obdavčenje parov, nimajo nekih pomembnih davčnih instrumentov redistribucije za družine z otroci in bi lahko ustrezale po Millarju in Warmanu anglo-skandinavskemu modelu. Kakor koli že, preostale skupine pa se ne skladajo tako dobro v ta model, saj vsaka skupina obsega tako države iz centralnega kot tudi mediteranskega modela. V to skupino bi lahko iz "mojih" izbranih držav uvrstili Islandijo, saj ne nudi nobenih davčnih olajšav v zvezi z otroki. Vendar pa ne smemo pozabiti, da Islandija nudi številne podpore družinam v zelo radodarnem sistemu doklad.

Skupino B sestavljajo države, ki imajo prav tako neodvisno individualno obdavčenje, vendar pa imajo instrumente, ki upoštevajo tako pare kot otroke. Mednje spada Italija in sem bi lahko uvrstili tudi Slovenijo.

Obstajata tudi dve skupini držav s skupinskim obdavčenjem, to sta skupina C s skupinskim obdavčenjem, ki je na izbiro in v katero ne sodi nobena izmed mojih izbranih držav, in skupina D, ki ima zakonsko obvezno skupinsko obdavčenje. V skupino D lahko uvrstimo Francijo.

Tabela 19 nam kaže tudi indikatorje širine oz. obsega odvisnosti, v tem primeru stopnjo zaposlenosti poročenih žensk. Pokaže nam, da imajo države z nizko zaposlenostjo poročenih žensk (npr. Italija) večjo verjetnost za uporabo večjega števila instrumentov, ki so povezani s pari. Nasprotno je pri davčnih instrumentih v zvezi z otroki, saj imajo, z izjemo Francije, države z večjim številom instrumentov, ki so povezani z otroki, najnižje stopnje rodnosti. To je posledica osredotočenja le na del sistema davkov v tem delu. Kot lahko vidimo v Tabeli 16, ko enkrat vključimo še otroške dodatke, imajo vse evropske države nekaj instrumentov povezanih z otroki. Veliko držav pa uporablja ravno sistem doklad kot glavni sistem podpore družinam (primer Islandije). Za mediteranske države z nizkimi otroškimi dodatki in nizko socialno pomočjo je bolj verjetno, da bodo to redistribucijo dosegle preko davčnega sistema. Tudi v državah (npr. Francija), ki so bolj radodarne z otroškimi dodatki, je dodatna redistribucija napram otrokom dosežena preko davčnega sistema.

Na splošno so v evropskih državah na voljo davčni instrumenti, ki so radodarnejši do samohranilcev v primerjavi s pari, razen v mediteranskih državah, kjer je število samohranilcev majhno in v skandinavskih državah, kjer imajo zelo radodarne provizije za le-te v sistemu doklad in dobro urejeno otroško varstvo, financirano s strani države.

Ena izmed držav v skupini D je Francija, ki ima dokaj visoke stopnje zaposlenosti poročenih žensk. Potemtakem bi lahko sklepali, da tu obstajajo večje zahteve po individualnem davčnem obravnavanju teh poročenih žensk. Kot lahko razberemo iz Tabele 6, pa je Francija država z relativno majhnim deležem dohodnine v vseh davkih in je bolj verjetno, da skupinsko obdavčenje tu ne bo imelo tolikšnega učinka kot v drugih državah z večjim deležem dohodnine med davki.

Vendar pa nam ta primerjava ničesar ne pove o obsegu redistribucije, ki je dosežena znotraj sistema v posameznih državah. Možno je celo, da neka država z majhnim številom instrumentov, povezanih z družino, doseže večjo redistribucijo kot druge, v katerih so ti instrumenti številčnejši.

4 PREGLED METOD, S POMOČJO KATERIH JE MOŽNA MEDNARODNA PRIMERJAVA PAKETOV UKREPOV ZA OTROKE

Obstaja pet načinov oziroma metod, s pomočjo katerih strokovnjaki mednarodno primerjajo pakete doklad in olajšav za otroke:

- uporaba mednarodnih baz podatkov
- mikrosimulacijski modeli
- študije rezultatov oziroma učinkov
- analize nacionalnih računov
- matrična metoda modela družine.

4.1 UPORABA MEDNARODNIH BAZ PODATKOV

Obstaja kar nekaj mednarodnih baz podatkov, ki jih lahko uporabimo za mednarodno primerjavo doklad in olajšav. Ti viri so uporabni za primerjanje posameznih elementov celotnega paketa ukrepov, npr. EU MISSOC baza (The EU Mutual Information System on Social Protection) se lahko uporabi za primerjavo višine otroškega dodatka, ki je na voljo v posamezni državi in tudi za ugotavljanje, kako se je le-ta spreminjal skozi čas. Kot je razvidno iz dela, kjer obravnavam otroške dodatke, sem se tudi sama posluževala te baze.

Glavna slabost tega vira je, da se ne ukvarja s celotnim paketom ukrepov. Če pa primerjamo samo en element, kot je npr. otroški dodatek, pa obstaja nevarnost, da dobimo napačne predstave o celotni vrednosti paketa ukrepov (Bradshaw, Finch, 2003, str. 2).

4.2 MIKROSIMULACIJSKI MODELI

V Veliki Britaniji uporabljajo t. i. EUROMOD model. Sestavljajo ga programi, ki vsebujejo pravila, ki veljajo za davke in doklade za vsako vključeno državo (trenutno EU-15). Program za vsako državo vsebuje relevantne podrobnosti za uspešno analizo pridobljenih podatkov, ki so na voljo in s tem primerjavo sistemov doklad in olajšav, ki vključuje tudi tiste za družino z otroki (Bradshaw, Finch, 2003, str. 2).

4.3 ŠTUDIJE REZULTATOV OZ. UČINKOV

Možno je, da se indirektno raziskuje vpliv paketa ukrepov za otroke z opazovanjem rezultatov oziroma učinkov, ki jih le-ta povzroča. Najpogostejši način je z uporabo t. i. mikrobaz podatkov o socialni varnosti (Micro Social Data Sets), kot so razne ankete gospodinjstev, izvedene npr. s strani Evropske komisije. Potem se kot kazalca uspešnosti paketa ukrepov za otroke npr. oceni stopnjo revščine ali stopnjo neenakosti. Ponavadi raziskovalci to počnejo z namenom preučiti vpliv politike, in sicer tako, da primerjajo npr. stopnje revščine pred in po upoštevanju davkov in doklad za otroke. Obseg, za katerega se zmanjša revščina, ki je veljala pred upoštevanjem davkov in doklad, je mera uspešnosti paketa ukrepov. Rezultati so pokazali, da so paketi ukrepov v nordijskih državah in v Franciji zmanjšali stopnjo revščine otrok, ki je obstajala pred uporabo ukrepov, za približno 80 %. Za razliko od VB, ki je uspela zmanjšati revščino otrok za 40 %, in

Italije, kjer je struktura njihovega paketa ukrepov dejansko imela za posledico povečanje revščine otrok.

Prednost te vrste analize je, da se osredotoča na same rezultate, kar je konec koncev namen neke politike. Druga prednost je, da dobimo predstavo o tem, kakšen je izziv neke politike. Obstajajo pa seveda tudi slabosti kot npr.: potrebno je precej časa, da se podatki pojavijo, takšna analiza obravnava sistem doklad in olajšav kot neke vrste črno skrinjico, kar pomeni, da ne pokaže, kateri element je tisti, ki daje pozitivne učinke in kako bi ga lahko izboljšali (Bradshaw, Finch, 2003, str. 2).

4.4 NACIONALNI RAČUNI

Naslednji način za primerjavo ukrepov med državami je z upoštevanjem nacionalnih računov, iz katerih je razvidno, kolikšne vsote so bile porabljene za družine z otroki. Tako EU kot OECD organizacije izdelujejo takšne primerjave nacionalnih računov. OECD npr. spremlja izdatke oziroma sredstva namenjena za doklade in storitve, povezane z družino.

OECD-jeva zdravstvena baza podatkov npr. omogoča tudi primerjavo potrošnje po različnih skupinah prebivalstva, kar omogoča preverjanje večkrat omenjene teze, da so zahteve starejših po višji blaginji (ki so številčnejša skupina in imajo volilno pravico) uslišane na račun sredstev za otroke (ki so manj številni in nimajo volilne pravice). Skoraj vse države OECD namenjajo več denarja za doklade in storitve za starejše nad 65 let kot pa za otroke pod 20 let starosti, še posebej Španija, Japonska, ZDA in Italija.

Omenjena metoda ima tudi pomanjkljivosti:

- OECD-jeva klasifikacija potrošnje oziroma izdatkov za doklade in storitve družinam ne vključuje vseh elementov, ki tvorijo ukrepe za otroke v študiji 22-ih držav OECD, ki sta jo izvedla avtorja Bradshaw in Finch z Univerze v Yorku,
- nekateri izdatki, kvalificirani pod družinskimi dokladami in storitvami, so v bistvu doklade za odrasle in ne za otroke, torej niso del ukrepov za otroke,
- potrebno je precej časa, da se podatki iz nacionalnih računov primerno obdelajo.

4.5 MATRIČNA METODA MODELA DRUŽINE

Gre za metodo, ki je bila dejansko uporabljena v študiji primerjave ukrepov za otroke v 22-ih državah OECD, avtorjev Bradshawa in Fincha, katere rezultate bom predstavila v naslednjem podnaslovu. Ta metoda je v bistvu poskus primerjave paketa doklad in olajšav za otroke s kontroliranjem nekaterih razlik, za katere je znano, da obstajajo med državami. To metodo že nekaj let uporablja OECD v svoji seriji publikacije z naslovom Taxing Wages. Omenjena publikacija zbira informacije o tem, kako so v sistemu doklad in olajšav obravnavane standardizirane družine (Bradshaw, Finch, 2003, str. 6).

Metoda v tej študiji je podobna OECD-jevi, le da je bolj sodobna, pokriva večji spekter tipov družin, več ravni dohodkov in več elementov doklad in olajšav za otroke.

Nacionalni informatorji po posameznih državah so po navodilih izpolnili set matrik, ki so simulirale, kako bi bile družine določenih tipov oz. struktur obravnavane oz. kakšen paket ukrepov bi prejele glede na uveljavljeno zakonodajo v posamezni analizirani državi. Matrike so izpolnili v okviru naslednjih vrst podatkov:

- **dohodkovni tipi:** ti so pokrivali povprečne moške in ženske zaslužke. Določeno je bilo, da v študijo ne vključijo primera bogatih, saj ta paket ukrepov za te ni tako pomemben oziroma nanje nima pomembnejšega vpliva. Na razpolago je bilo osem dohodkovnih tipov.
- **tip družine:** opredeljeni primeri so vključevali posameznike brez otrok in pare, tako da so kasneje lahko primerjali, koliko več (ali manj) samohranilci in pari z otroki prejmejo iz naslova ukrepov. Podatki se nanašajo na šoloobvezne in tudi predšolske otroke, da so lahko ocenili stroške predšolske vzgoje. Število otrok variira od enega do treh, saj to število predstavlja najpogostejše primere v večini držav.
- **paket ukrepov za otroke:** tu so zabeležili podatke o bruto zaslužkih, dohodnini, prispevkih za socialno zavarovanje zaposlencev, selektivnih in univerzalnih otroških dodatkih, bruto in neto stroških bivanja oziroma stanovanja, bruto in neto davkih, neto stroških otroškega varstva, zdravstvenih stroških in prispevkih, stroških izobraževanja, preživnine in druge elemente, ki se razlikujejo od države do države.

Seveda tudi pri tej zadnji metodi ne gre brez kritik, najpogosteje se nanašajo na:

- izbrane tipe (modele) hipotetičnih družin, ki so po mnenju kritikov bolj ilustrativni kot reprezentativni,
- elemente paketa, ki se po državah razlikujejo, vendar se je bilo kljub temu potrebno odločiti, kateri elementi bodo vključeni v študijo,
- samo metodo, ki bolj kot to, kako nek sistem doklad in olajšav dejansko deluje, kaže, kako naj bi sistem deloval.

4.5.1 Študija paketa ukrepov (Child Tax Benefit Package) v okviru matrične metode modela družine

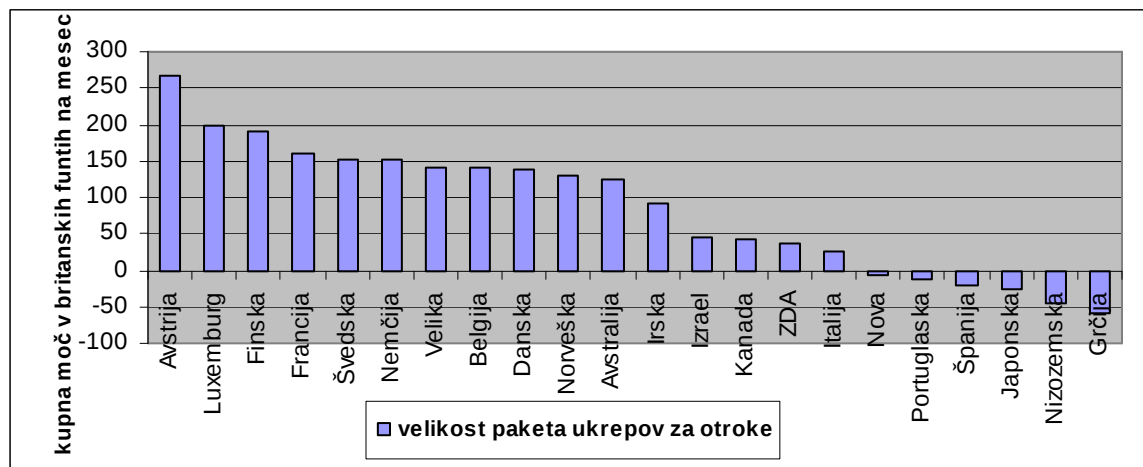
Omenjeni ukrepi so povezani z državno intervencijo na področju zniževanja ekonomskih stroškov otrok. Radodarnost oziroma velikost ukrepov vsekakor ni edini dejavnik, ki bi lahko vplival na rodnost, niti ni najbolj pomemben. Vendar pa je na teoretični ravni zelo verjetno, da predstavlja enega izmed vplivnih faktorjev. Avtorja Finch in Bradshaw sta preučevala, ali bolj radodarni ukrepi vplivajo na višje stopnje rodnosti.

Vsaka država blaginje ima svoj paket ukrepov, ki vključuje naslednje elemente: davčne olajšave, prispevke za socialno zavarovanje, univerzalne in dohodkovno testirane otroške dodatke, razne doklade za stanovanje, lokalne davke, stroške otroškega varstva, stroške in doklade za šolo, preživnine in še nekatere druge elemente, ki pa se razlikujejo od države do države. Čeprav je osnovni oziroma primarni namen takšnih ukrepov ponavadi zmanjšanje revščine otrok, ima lahko tudi učinek ustvarjanja finančne iniciative pri parih za več otrok. V tej študiji sta avtorja med seboj primerjala te pakete ukrepov v takratnih 22-ih državah OECD, med njimi tudi v Italiji in Franciji. Islandija in Slovenija v raziskavo žal nista bili vključeni, saj nista članici OECD,

menim pa, da so rezultati raziskave kljub temu dovolj relevantni in ilustrativni, da jih povzamem v tem diplomskem delu. Pri raziskavi so uporabili t. i. matrično metodo modelov družine (Model family matrix method).

Da so lahko te ukrepe med državami sploh primerjali, saj med državami obstajajo številni različni modeli oz. strukture družin, so uvedli neke vrste skupno mero za ocenjevanje omenjenih ukrepov, ki je temeljila na "reprezentativni" izbiri 34-ih tipov družin. Graf 4 predstavlja povprečno rangiranje preučevanih držav, v katerih so preučili omenjenih 34 modelov družin. Rangiranje temelji na upoštevanju vseh elementov paketa ukrepov za otroke v posamezni državi. Najbolj radodarne ukrepe tako najdemo v Avstriji, Luksemburgu in na Finskem. Šest držav je imelo negativne pakete ukrepov, kar pomeni, da so bile kakršne koli finančne podpore družinam z otroki presežene s stroški in prispevki za razne storitve, ki so povezane z vzgojo otrok. T. i. socialno-demokratske (nordijske) države, z izjemo Danske, so precej radodarne. Liberalne (anglosaksonske) države blaginje so nekje vmes (Irska, VB, USA). Konzervativne (korporativistične) države najdemo v zgornjem delu razpredelnice, velika izjema je le Nizozemska. Prav tako je izjema tudi Avstrija, ki ima najbolj radodaren paket izmed vseh primerjanih držav. Južne EU države najdemo na repu razpredelnice, čeprav se Italija uvršča nekoliko bolje od ostalih. Islandijo bi po mojem mnenju lahko uvrstili v zgornji, Slovenijo pa v spodnji del razpredelnice.

Graf 4: Povprečno rangiranje 22-ih držav OECD po velikosti paketa ukrepov za otroke po kupni moči v britanskih funtih na mesec v letu 2001

Vir: Bradshaw, Finch, 2003, str. 15.

Ena od pomembnih ugotovitev te študije je, da obseg in struktura ukrepov znotraj neke države in med državami variira z velikostjo in tipom družine, dohodki družine, in s tem, kateri elementi paketa ukrepov so bili upoštevani. Obstaja namreč razlika, če upoštevamo samo olajšave in otroške dodatke oziroma če poleg teh upoštevamo še preostale elemente:

- **Variiranje paketa ukrepov z velikostjo družine:** V študiji so prišli do spoznanja, da velikost paketa ukrepov variira s številom (in starostjo) otrok v neki družini. Francija je npr. veliko bolj naklonjena družinam s tremi otroki kot pa manjšim družinam, čeprav je tudi za te precej dobro poskrbljeno. V VB pa so veliko bolj radodarni do družin z enim otrokom.

- **Variiranje paketa ukrepov glede na dohodke:** V študiji so vzeli standardno družino in ugotovili, kako paket ukrepov variira z zaslužki. Anglosaksonske države imajo veliko večje pakete ukrepov za družine z nižjimi dohodki, prav tako Švedska. Veliko držav ima standardne zneske, ne glede na dohodek. V Franciji in Grčiji pa imajo pakete ukrepov, ki naraščajo z dohodkom.
- **Variiranje paketa ukrepov glede na tip družine:** Šlo je za preučevanje razlik, če upoštevamo samohranilce ali pare. Prišli so do ugotovitev, da ima Luksemburg najbolj radodarne ukrepe za pare z otroki pri vseh velikostih družine in ne glede na dohodke, je pa zato manj naklonjen samohranilcem. Nekatere države so do samohranilcev nevtralne, npr. VB, spet druge jih obravnavajo bolj kot pare. Avstrija je primer države, ki je zelo radodarna do samohranilcev, prav tako večina nordijskih držav. Ostale pa preferirajo pare pred samohranilci, vključno s kontinentalno Evropo, razen Nizozemske.

4.5.2 Dejavniki, ki določajo velikost paketa ukrepov za otroke oz. razlage za razlike v obsegu ukrepov med državami

Znano je, da imajo otroški dodatki v državah vsak svojo zgodovino. Njihov obstoj ima svoje korenine v kulturi, politiki, demografiji, veri in trgu dela. Njihove spremembe so povezane s spremembami v političnih prepričanjih. V tej študiji se avtorji niso ukvarjali le z denarnimi transferji, pač pa tudi z ostalimi ukrepi. Ravno zaradi tega je malo verjetno, da bi obstajal en sam dejavnik, ki bi določal raven tega paketa ukrepov med državami. Z namenom poiskati razlage za različne ravni paketa ukrepov po državah, so v omenjeni študiji testirali hipoteze o povezavi med paketom ukrepov in številnimi faktorji, ki bi morda lahko pojasnili razlike. Preverili so naslednje hipoteze:

1. Raven nacionalnega bogastva (BDP)

Preverjali so hipotezo, ali je paket ukrepov funkcija BDP-ja in ali lahko torej trdimo, da si bogatejše države lahko privoščijo bolj radodarne ukrepe. Glede na ugotovitve, bi bil odgovor ne povsem. Luksemburg ima npr. najvišji BDP na prebivalca in relativno velik paket ukrepov. ZDA, Kanada in Nizozemska imajo ravno tako visok BDP, vendar pa nizek paket ukrepov. Na drugi strani pa imajo države z najnižjim BDP-jem na prebivalca – Grčija, Španija, Portugalska in Nova Zelandija, hkrati tudi najnižje pakete ukrepov. Torej ta dejavnik ni najpomembnejši. Obstajajo drugi bolj pomembni faktorji, ki opredeljujejo velikost paketa ukrepov.

2. Raven izdatkov države za socialno varnost

Ugotovili so opazno pozitivno povezavo med ravniyo paketa ukrepov in izdatki za socialno varnost kot % BDP. Torej imajo države, ki namenijo več za blaginjo svoje države, ponavadi tudi bolj radodarne ukrepe.

3. Raven izdatkov države za družinske doklade in storitve, povezane z družino

Ugotovili so, da je raven izdatkov za tovrstni namen pozitivno povezana z ravniyo paketa ukrepov. Ponavadi je tako, da imajo države, ki namenijo več sredstev za družinske doklade in storitve tudi bolj radodarne ukrepe za otroke.

4. Prioritete starejšim

Ena izmed razlag za raven paketa ukrepov je tudi ta, da nekatere države dajejo prioriteto starejši populaciji pred otroki. Pri testiranju te hipoteze so ugotovili, da obstajata dve skupini držav. V prvo skupino spadajo države, ki namenjajo za otroke manj kot za starejše in to so hkrati tudi

države, ki imajo nizke pakete ukrepov za otroke. V drugi skupini pa so države, katerih izdatki za otroke so v primerjavi s tistimi za starejše višji in v katerih so tudi ukrepi bolj radodarni. Zdi se, da gre za trade off med izdatki, ki jih država namenja za starejše, in tistimi, ki so namenjeni otrokom.

5. Ali so zasluži pomembni?

Ali obstaja možnost, da imajo države z nizkimi zasluži večjo potrebo po socialnih transferjih za družine z otroki? Zaposlenci bi potemtakem morali biti pripravljeni žrtvovati višje zasluži v prid izboljšavam v socialnih podporah? Opaziti je bilo, da to velja za Avstralijo in Francijo. Če bi to veljalo tudi v preostalih državah, potem bi pričakovali, da so ukrepi bolj radodarni v državah z nižjimi zasluži. V preučevanju te hipoteze je bilo težko priti do nekih splošnih zaključkov glede povezave zaslužkov z višino paketa ukrepov. Japonska in Nizozemska sta državi z visokimi zasluži in nizkim paketom ukrepov. Francija, Finska in Švedska imajo nizke zasluži in veliko bolj radodarne ukrepe. Portugalska in Grčija imata nizke tako pakete ukrepov kot zasluži. Torej, medtem ko bi v nekaterih državah lahko govorili o pozitivni povezavi, pri drugih neke splošne povezave ni.

6. Stopnje zaposlenosti mater

Možna razlaga za nizko povezavo v prejšnjem primeru bi lahko bila ta, da za raven paketov ukrepov niso pomembni povprečni, pač pa družinski zasluži in slednji so določeni z deležem družin z dvema zaslužkoma. Iskali so torej korelacijo med ravniyo paketa ukrepov in deležem poročenih žensk (tudi tistih v zunajzakonski skupnosti), ki so zaposlene. Niso pa uspeli dokazati pozitivne povezave omenjenega dejavnika z ukrepi za otroke.

7. Zaslužek žensk

Hipoteza, ki so jo preverjali, je bila, ali je res, da je, kjer so plače žensk nizke, paket ukrepov višji. Če že kaj, potem velja ravno nasprotno. Države z bolj enakomernimi plačami med spoloma imajo ponavadi tudi višji paket ukrepov.

8. Minimalna plača

Ugotovili so pozitivno povezavo med minimalno plačo in ravniyo paketa ukrepov. Torej, višja kot je minimalna plača, višja je raven paketa ukrepov. Izjema je le Nizozemska.

9. Pretežnost samohranilcev

Šlo je za preverjanje hipoteze, ali je pretežnost/množičnost samohranilcev v neki državi povezana z ravniyo paketa ukrepov, izplačanega samohranilcem. Opaziti je bilo rahlo tendenco držav z višjimi stopnjami samohranilcev k višjim paketom ukrepov. Kakor koli že, povezava ni močna, obstajajo tudi izjeme in je potemtakem težko interpretirati kaj, če sploh kaj, se dogaja na tem področju. Postavljajo se vprašanja kot: Ali se države z višjim deležem samohranilcev tudi bolj zavzemajo za le-te? Ali pa so celo radodarnejši ukrepi tisti, ki samohranilce generirajo?

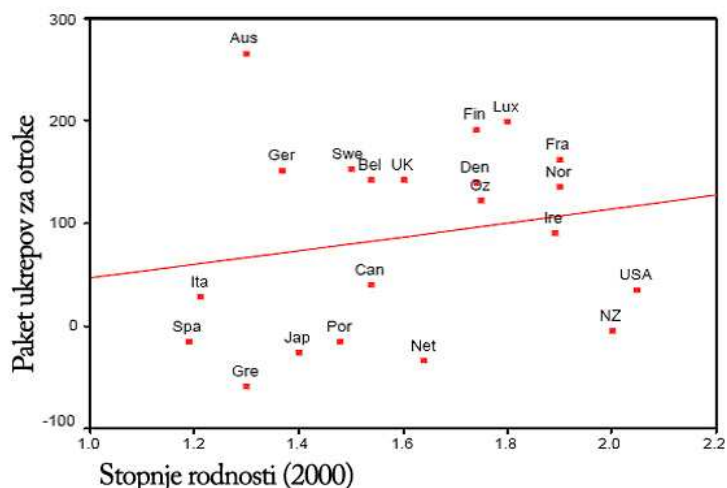
4.5.3 Povezava paketa ukrepov za otroke s stopnjami rodnosti

V Sliki 5 na naslednji strani lahko vidimo šibko korelacijo med stopnjami rodnosti in obsegom paketa ukrepov za otroke, saj korelacijski koeficient znaša 0,19. Kljub vsemu je potrebno poudariti, da če bi iz primerjave izključili Avstrijo, Novo Zelandijo, USA in Izrael, pri katerih se rodnostni vzorci močno razlikujejo od trenda v preostalih državah, bi bila povezava precej močnejša, in sicer bi korelacijski koeficient znašal 0,60. Višja rodnost v teh državah je po vsej verjetnosti posledica njihovih etničnih/migrantskih karakteristik.

Francija in Velika Britanija imata podobno raven radodarnosti ukrepov vendar različno rodno. Res pa je, da je visoka rodno v VB predvsem posledica ekstremno visoke stopnje najstniških nosečnosti (ki počasi pada) in Francija je po rodno že pred njo.

Splošno velja, da imajo države z bolj radodarnimi ukrepi, ponavadi tudi višje stopnje rodno kot pa tiste, ki tega ne nudijo oziroma nudijo v manjši meri. Slednje so hkrati tudi najrevnejše države iz vzorca (Grčija, Italija, Portugalska, Španija).

Slika 5: Stopnje totalne rodno po povprečni višini paketa ukrepov za otroke po kupni moči v britanskih funtih na mesec v 22-ih državah OECD v letu 2000

Vir: Bradshaw, Finch, 2005, str. 12, lasten prevod.

Ena od ugotovitev je bila tudi, da ni povprečna raven omenjenega paketa ukrepov tista, ki bi lahko vplivala na rodno, pač pa je to raven paketa ukrepov, ki je izplačana družinam z nizkimi dohodki. Kajti to so družine v največji stiski in pri njih bi imela podpora s strani države največji vpliv. To hipotezo so testirali in prišli do ugotovitev, da obstajajo razlike v povezavi ukrepov z rodno med majhno premožno družino in številnejšo revno družino. Ukrepi za revne družine so značilno povezani z rodno, ukrepi za premožnejšo družino pa niso. To nam govori, da države, ki podpirajo stroške revnejšim družinam, lahko vplivajo na te ljudi, da imajo več otrok. Obstaja dokaz, vsaj v VB, da je rodno upadla pri bolj izobraženih materah in da se večji delež rojstev zgodi revnejšim materam. Če bi to držalo tudi za druge države, potem bi bili radodarnostni paketi ukrepov, izplačani revnejšim materam, morebitni ključni faktor pri vplivanju na rodno. Očitno te matere paket ukrepov bolj potrebujejo in so zanj tudi bolj dovzetne.

Seveda pa nam ta povezava med rodno in ravniyo paketa ukrepov ne pove skoraj ničesar o vzročni povezavi med njima. Lahko sta obstoječa politika in rodno enostavno odraz kulture oz. družbe, ki je otrokom naklonjena.

V študiji uporabljena vrsta bivariantne analize ni najbolj prepričljiva, saj sta rodno in velikost ukrepov spremenljivki, ki se v času nenehno spreminjata in z njima tudi relativna pozicija držav, če jih medsebojno primerjamo. Trenutna preučevana povezava med omenjenima spremenljivkama je torej sugestivna, se sklada s teorijo, vendar pa jamči nadaljnje raziskovanje.

SKLEP

Ob današnjih neugodnih demografskih razmerah se postavljajo številne teze in teorije o vzrokih za nizko rodnost. V diplomskem delu sem predstavila štiri teorije nizke rodnosti. Teorija racionalne izbire in teorija nenaklonjenosti tveganju namigujeta, da če želimo pozitivno vplivati na rodnostne odločitve, je potrebno dvigniti prag psiholoških koristi ali pa zmanjšati ekonomske stroške otrok. Teorija enakosti med spoloma pa pravi, da je potrebno zmanjšati tiste stroške otrok, ki zmanjšujejo koristi od udeležbe matere na trgu dela.

Med izbranimi državami sem primerjala dva ukrepa družinske politike; otroške dodatke in davčne olajšave, ter njun morebiten vpliv na rodnost.

Otroški dodatki so ena od oblik javnih transferjev, namenjena lažšanju finančnega bremena, ki ga za družino predstavljajo otroci. Na podlagi primerjave držav sem prišla do zaključka, da v izbranih državah prevladujejo selektivni otroški dodatki. Otroški dodatki se dodeljujejo družinam v večini evropskih držav v odvisnosti od veljavne politike v posamezni državi. Govorimo lahko o socialni, družinski in prebivalstveni politiki. Vsaka upošteva svoja merila za upravičenost in določitev višine dodatka. Tudi starost, do katere so otroci upravičeni do otroškega dodatka, se razlikuje od države do države. Med izbranimi državami ima najvišje starostne meje Slovenija, najnižje pa Islandija.

V večini držav pa poleg otroških dodatkov obstajajo tudi davčne olajšave za otroke ali pa različne druge subvencije za ta namen. Analizirala sem davčne instrumente, povezane z družino v izbranih državah in prišla do naslednjih ugotovitev. Davčni sistemi v EU se med seboj razlikujejo po tem, ali uporabljajo kot osnovno davčno enoto posameznika, par ali par plus otroci. V Evropi se je v zadnjih dvajsetih letih trend gibal v smeri individualnega obdavčenja. Izjema je Francija z obveznim skupinskim obdavčenjem znotraj sistema družinskega količnika. Večina držav iz osnove izvzema nekatere z družino povezane dohodke oz. transferje kot npr. otroški dodatek in socialne transferje. To velja za vse preučevane države. Davčne olajšave so v obliki znižanja davčne osnove in znižanja davka. Med izbranimi državami med olajšavami za vzdrževane otroke in zakonce prevladujejo olajšave v obliki znižanja davčne osnove. Številne države omogočajo tudi olajšave za izdatke v zvezi s šolanjem otrok in olajšave za izdatke za varstvo otrok.

O'Donoghue in Sutherland sta evropske davčne sisteme razdelila v štiri razpoznavne tipe. V sistem z individualnim obdavčenjem in z manj instrumenti v davčnem sistemu za podporo družinam bi lahko uvrstili Islandijo. Slovenijo in Italijo bi lahko uvrstili v sistem z individualnim obdavčenjem, ki je kombiniran s številnejšimi instrumenti, Francijo pa v sistem z obveznim skupinskim obdavčenjem.

Obstaja pet metod, s pomočjo katerih strokovnjaki mednarodno primerjajo pakete ukrepov za otroke, ki med drugim vključujejo tudi zgoraj omenjena ukrepa. Leta 2001 so v študiji t. i. paketa

doklad in olajšav za otroke v 22-ih državah OECD uporabili matrično metodo modela družine in s pomočjo le-te poskušali preučiti morebiten vpliv finančne pomoči na rodnost.

Da so lahko te ukrepe med državami sploh primerjali, saj med državami obstajajo številni različni modeli oz. strukture družin, so uvedli neke vrste skupno mero za ocenjevanje omenjenih ukrepov, ki je temeljila na "reprezentativni" izbiri 34-ih tipov družin. Ugotovili so, da imajo najbolj radodarne ukrepe v Avstriji, Luksemburgu in na Finskem.

Z namenom poiskati razlage za različne ravni paketa ukrepov po državah, so v omenjeni študiji testirali hipoteze o povezavi med paketom ukrepov in številnimi faktorji, ki bi morda lahko pojasnili razlike. Ugotovili so, da je najpomembnejši faktor, ki določa raven paketa v neki državi, celotna raven izdatkov za socialno varnost in predvsem delež le-teh, namenjenih družinam z otroki.

Z omenjeno metodo pa so preverili tudi povezavo med paketom ukrepov in rodnostjo. Splošno velja, da imajo države z bolj radodarnimi ukrepi ponavadi tudi višje stopnje rodnosti, kot pa tiste, ki tega ne nudijo oziroma nudijo v manjši meri. Slednje so hkrati tudi najrevnejše države iz vzorca (Grčija, Italija, Portugalska, Španija). Zaključili bi torej lahko, da so višje ravni paketov povezane z višjimi stopnjami rodnosti, ni pa to niti edini niti najpomembnejši faktor. Lahko sta obstoječa politika in rodnost enostavno odraz kulture oz. družbe, ki je otrokom naklonjena – torej ni denar tisti, ki je pomemben, pač pa kultura in vrednote. Poleg tega pa sta rodnost in velikost ukrepov spremenljivki, ki se v času nenehno spreminjata in z njima tudi relativna pozicija držav, če jih medsebojno primerjamo. Trenutna preučevana povezava med omenjenima spremenljivkama je torej sugestivna in se sklada s teorijo, vendar pa to ne pomeni, da se v prihodnje ne more spremeniti.

LITERATURA

1. Bizovičar Milka: Kako znižati davčno osnovo?. Družinski delničar, Ljubljana, 2005, 102, str. 18-19.
2. Bradshaw Jonathan, Finch Naomi: Child Benefit Packages in 22 Countries. Paper for the ISSA 4th International Research Conference on Social Security, Social Society in a Long Life Society. Antwerp : Belgium.
[URL: <http://www.york.ac.uk/inst/spru/research/summs/children22.htm>], 5-7 maj 2003.
3. Bradshaw Jonathan, Finch Naomi, Soo Daphne: Can Policy Influence Fertility?. Paper for the Twelfth International Research Seminar, Foundation for International Studies in Social Security, Social Security and the Labour Market in an Ageing Society. Singtuna : Sweden.
[URL: <http://www-users.york.ac.uk/jrb1>], 11-13 junij 2005.
4. Eydal, Olafsson: Demographic Trends in Iceland. First Report for the Project Welfare Policy and Employment in the Context of Family Change.
[URL: <http://www.york.ac.uk/inst/research/summs/welempfc.htm>], maj 2003.
5. Eydal, Olafsson: Social and Family Policy- the Case of Iceland. Third Report for the Project Welfare Policy and Employment in the Context of Family Change.
[URL: <http://www.york.ac.uk/inst/spru/research/nordic/icelandpoli.pdf>], maj 2003a.
6. Fagnani Jeanne: Supporting Working parents in France: is Family Policy at a Turning Point? Journal of Population and Social Security, 1(2003), 1, 27 str.
7. Kaufman Franz-Xaver et al. : Family Life and Family Policies in Europe. Prva izdaja. Oxford : Clarendon Press. 1997. 423 str.
8. Končan Darko, Jeraj Dušan: Žepni vodnik po dohodnini. Ljubljana : Založba Pasadena. 2002. 110 str.
9. Letablier Marie Therese: Fertility and Family Policies in France. 17 str.
[URL: <http://www.ier.hit-u.ac.jp/pie/Japanese/discussionpaper/dp2003/dp160/text.pdf>], 2003.
10. Malačič Janez: V žarišču: Z vsakim dnem nas je manj. Ampak, Ljubljana, 2(2001), 4, str. 29-31.
11. Malačič Janez: Demografija: teorija, analiza, metode in modeli. 5. izdaja. Ljubljana : Ekonomska fakulteta. 2003. 378 str.
12. McDonald Peter: The Toolbox of Public Policies to Impact on Fertility- a Global View. Paper prepared for the Annual Seminar 2000 of the European Observatory on Family Matters, Low Fertility, Families and Public Policies. Sevilla : Spain.
[URL: http://www.oif.ac.at/sdf_mcdonald.pdf], 15-16 december 2000.
13. O' Donoghue Cathal, Sutherland Holly: Accounting for the Family in European Income Tax Systems. Cambridge Journal of Economics, 23(1999), 5, str. 565-598.
14. Pintar Olga: Olajšava za vzdrževanje družinskih članov pri dohodnini za leto 2005. Priloga Dnevnika, Ljubljana, 22.09.2005, str. 38-39.
15. Sgritta Giovanni B.: The Situation of Families in Italy in 2001. 11 str.
[URL: http://www.europa.eu.int/comm/employment_social/eoss/downloads/gm_01_italy-sgritta_en.pdf], 15.3.2005.
16. Stanovnik Tine: Javne finance. 3. dopolnjena izdaja. Ljubljana : Ekonomska fakulteta. 2002. 237 str.

17. Stropnik Nada: Ekonomski vidiki starševstva. Ljubljana : Znanstveno in publicistično središče. 1997. 236 str.
18. Stropnik Nada: Transferji družinam z otroki v izbranih evropskih državah. Primer otroškega dodatka in davčnih prihrankov. IB revija, Ljubljana, 2000, 2, str. 29-39.
19. Taxing Wages: Special Feature: Taxing Families 2001-2002. Paris : OECD. 2003. 418 str.

VIRI

1. Benefits and Wages-OECD Indicators. Paris : OECD. 2004. 140 str.
2. Davki in predpisi. Spletna stran Davčne Uprave RS.
[URL: <http://www.gov.si/durs/index.php>], 24.8.2005.
3. Družinski prejemki. Spletna stran Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve.
[URL: <http://www.sigov.si/mddsz/index.php?CID=373>], 20.1.2005.
4. Council of Europe, MISSOC. Comparative tables of social protection systems in 13 member states of the Council of Europe, Australia, Canada and New Zealand. Strasbourg : Council of Europe. 690 str.
[URL: http://www.coe.int/T/E/social_cohesion/social_policies/social_security/MISSCEO_E_2004_1_496.pdf], maj 2004.
5. European Taxation Database. Amsterdam : IBFD.
[URL: <http://www.online2.ibfd.org/euro/>], 2005.
6. European Tax Handbook 2005. Amsterdam : IBFD.
[URL: <http://www.online2.ibfd.org/euro/>], 2005.
7. Hornby A.S.: Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. Peta izdaja. Oxford : Oxford University Press. 1995. 1428 str.
8. Population and Social Conditions-Data. Spletna stran Eurostata.
[URL: http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=0,1136184,0_4557259&_dad=portal&_schema=PORTAL], 15.6.2005.
9. Revenue Statistics 1965-2004. Paris : OECD. 2005. 339 str.
10. Recent Demographic Developments in Europe. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2003. 123 str.
11. Statistični letopis RS 1996. Ljubljana : Statistični urad RS, 1996. 559 str.
12. Statistični letopis RS 2001. Ljubljana : Statistični urad RS, 2001. 662 str.
13. Statistični letopis RS 2004. Ljubljana : Statistični urad RS, 2004. 650 str.
14. Zakon o dohodnini - ZDoh-1 (Uradni list RS, št. 54/04).
15. Zakon o družinskih prejemkih (Uradni list RS, št. 65/93, 73/95).
16. Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (Uradni list RS, št. 97/01, 76/03, 56/05).

SLOVAR

male breadwinner model – model moškega kot vzdrževalca družine

child tax benefit package – paket ukrepov za otroke, tudi paket doklad in olajšav za otroke

model family matrix method – matrična metoda modela družine